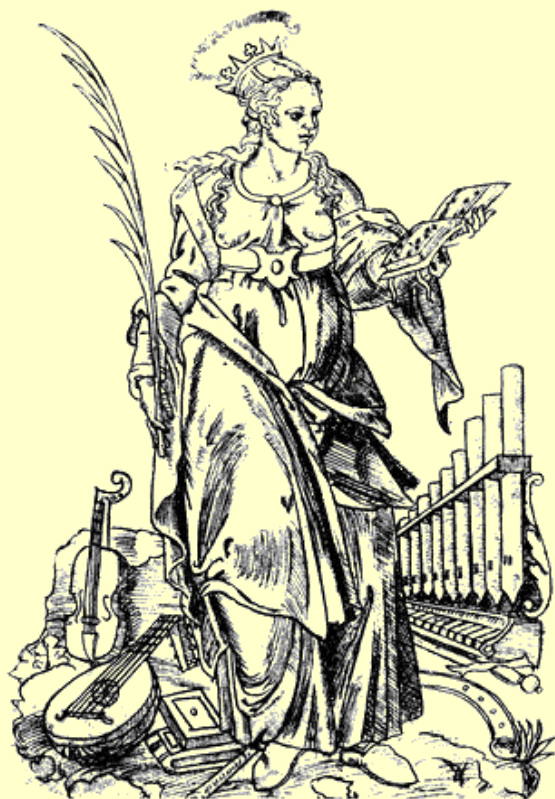

KDOV-blad

Lente 2007

KDOV (opgericht 21 april 1917)
KDOV-blad verschijnt 4 x per jaar

Voorzitter:

Mr. Drs. Paul Houdijk, Rademakersgilde 115, 3994 BR Houten
e-mail: paul.houdijk@hetnet.nl - tel. 030-6380358

Secretaris:

Gemma Coebergh, Donkere Begijnhof 5, 2011 HG Haarlem
e-mail: Secrkdov@cs.com - tel. 023-5516877

Penningmeester:

Ir. Ben Hillen, Jachtwerf 12, 2725 DP Zoetermeer
e-mail: b.a.g.hillen@planet.nl - tel. 079-3418575

Geestelijk adviseur:

Drs. Maurice Pirenne, Eikenlaan 1, 5248 BD Rosmalen
e-mail: mapi@hetnet.nl - tel. 073-5213498

Leden:

Ruud Huijbregts, Poolsterlaan 8, 5632 AN Eindhoven
e-mail: huijbregts@tref.nl - tel. 040-2903428 - fax. 040-2903429

Jean-Pierre Steijvers, Aldenhoven 28, 6093 HB Heythuysen
e-mail: organ.j.p.steijvers@hccnet.nl - tel. 0475-496456

Mark Heerink, Willemstraat 12, 8601 GH Sneek
e - mail m.heerink@planet.nl - tel. 0515 430 137

Ereleden:

Bernard Bartelink, Kees Bornewasser en Louis Toebosch

Hoofdredacteur KDOV-blad:

Drs. R.T.M. Hoogenboom, Streekweg 340, 1616 AS Hoogkarspel
e-mail: ra.hoogenboom@hetnet.nl - tel. 0228-562632

Eindredacteur KDOV-blad:

Ed van Aken, J.D. de Koklaan 43, 2552 DG Den Haag
e-mail: edvanaken@wanadoo.nl - tel. 070-4042828

Doel:

De vereniging heeft ten doel de bevordering van het liturgisch en artistiek stijpbegrip van de kerkmusici, werkzaam binnen de Nederlandse rooms-katholieke kerkprovincie en de behartiging van de geestelijke en materiële belangen van haar leden.

Voorwaarden voor het lidmaatschap:

Een bepaalde mate van vakbekwaamheid in muzikaal en liturgisch opzicht, tenminste op het niveau van de eisen voor het getuigschrift van de KDOV.

De contributie bedraagt € 36,- per jaar, 65 vóór 2004 € 17,-, 65 na 2004 € 26,- per jaar.

Postgiro: 10 31 344 t.n.v. KDOV, Zoetermeer

Opgaaf van leden en adreswijzigingen aan de secretaris.

Technische afwerking mededelingenblad: Krijn van Aken

Druk & verzending: Adrepek, Den Haag

ISSN-nummer 1388-2341

Inhoudsopgave

Redactioneel	1
Van de bestuurstafel	2
Leden	3
Notulen Jaarvergadering 14 januari 2006	
Vijf jaar na 'Liturgiam Authenticam': de goedkeuring van liturgische gezangen	
Improvisatie is beste manier om liturgie te vernieuwen	
Visie op Muziek in de Liturgie	
Verslag van de ISOK-contactdag 20 januari 2007	
Berichten	
Orgelbouwnieuws	
Recensies	
Column	
Humor in de (Kerk)muziek	30

Redactioneel

Beste leden,

U treft weer een uitgebreid KDOV-blad aan. Iets dikker dan gewoonlijk, omdat uiteraard ook de notulen van de laatste Jaarvergadering niet ontbreken in verband met onze Jubileumdag zaterdag 21 april 2007 te 's-Hertogenbosch. U wordt daarvoor van harte uitgenodigd, overigens.

Naast tal van berichten, orgelbouwnieuws, recensies, column en humor deze keer ook een verslag van de ISOK-contactdag: om over na te denken. Ik zag dag gelukkig dat ook de R.K. kerkmuziek goed vertegenwoordigd was!

Daarnaast een drietal artikelen, die de moeite waard zijn: Wat betekent 'Liturgiam Authenticam' vertaald naar mijn eigen situatie, een promotie op Albert de Klerk van Gerard Sars en Liturgische muziek bij Emmanuel (een nieuwe beweging in de R.K. kerk). Dat moest haast wel stof tot reflectie en mogelijk reageren geven bij onze leden. Mocht u de behoefte hiertoe gevoelen, dan houden wij ons, als redactie, van harte aanbevolen.

Ruud Hoogenboom (hoofdredacteur) en Ed van Aken (eindredacteur)

Van het Bestuur

In de zomer van het afgelopen jaar is er door leden van de Commissie Kerkmusicus, met name vertegenwoordigers van KNTV en KDOV, gestreefd naar contact met het economencollege om tot een gesprek te komen. Door ziekte van mr. Thom Kalb, secretaris van het aartsbisdom, is een en ander opgeschort.

De bespreking in november met mgr. A. Hurkmans, waarop onze vragen over de afwijzing van het nieuwe salarieringsmodel zouden worden beantwoord, is door de bisschop zelf weer afgezegd.

Het streven is om, nu de heer Kalb weer beter is, zo snel mogelijk met de economen een gesprek te hebben. Wij houden u op de hoogte.

Behalve de materiële belangen van de leden willen wij ook de niet-materiële kant van ons vak belichten, wat uitgebreid zal gebeuren op onze jubileumdag, zaterdag 21 april in 's- Hertogenbosch. Vóór 1 maart a.s. ontvangt u allen een uitnodiging waarin het verloop van de dag gedetailleerd wordt beschreven. 's Morgens vindt een feestelijke eucharistieviering in de Sint Jan plaats, waarna een verkorte Algemene Ledenvergadering wordt gehouden in het klooster Mariënborg waar wij de rest van de dag doorbrengen. Na de lunch vindt het symposium plaats, waarin het thema 'schoonheid en spiritualiteit' centraal staat. Sprekers zijn de professoren Antoine Bodar, Anton Vernooij en Sible de Blaauw. Discussieleider is Siem Groot.

Wij hopen dat het een vruchtbare dag zal worden, een dag waarop u met elkaar van gedachten kunt wisselen, maar ook inspiratie kunt opdoen door het beschouwen van de vele waardevolle kanten van de kerkmuziek en het vertalen daarvan naar de praktijk. (GC)

Contributie 2007

De contributies 2007 zijn vastgesteld op basis van de trendmatige verhoging.

De nieuwe bedragen zijn:

Gewoon lidmaatschap: € 36,--

Lidmaatschap 65 jaar en ouder:

reeds lid in 2004 en 65 jaar of ouder in 2004: € 17,--

reeds lid in 2004, maar 65 jaar na 2004: € 26,--

nieuw lid 65 jaar of ouder: € 26,--

Hogere bedragen dan de vastgestelde contributiebedragen zijn altijd welkom. Leden die problemen hebben om hun contributie te betalen kunnen zich tot het bestuur wenden. Binnenkort ontvangt u een acceptgirokaart voor de betaling van de contributie 2007. Tevens gaan wij voorzien in de mogelijkheid (niet verplicht) om uw contributie voortaan via een machtiging te voldoen.

Ben Hillen, penningmeester

Leden

Verhuisd

Onze secretaris, Gemma Coebergh, verhuist per 1 maart 2007 naar het Joh. Enschedé Hof, Korte Begijnestraat 28, 2011 HC Haarlem. Telefoonnummer en emailadres blijven ongewijzigd!

C. (Kees) Bornewasser's nieuwe adres is: Verzorgingshuis De Vleugels, Tomborchhof 1 K 406, 1816 LV Alkmaar, 072-5116662, 06-40580178.

Dick Koomans, Doelstraat 21 rood, 2011 XA Haarlem.

Opgezegd (per 1-1-07)

Dhr. J. Lagarde, Sonnehoek 14, 5711 GX Someren (wegens hoge leeftijd)

Promotie Gerard Sars.

Ons lid Gerard Sars is aan de Johannes Gutenberg - universiteit van Mainz cum laude gepromoveerd tot doctor in de muzikwetenschap. Sars promoveerde op de Haarlemse organist en componist Albert de Klerk (1917 - 1998) met een bijzondere nadruk op diens orgel improvisaties. Sars ziet de improvisatie als een mogelijkheid om vernieuwing van liturgische muziek tot stand te brengen. (zie ook artikel elders in ons blad)

Verslag van de Algemene Vergadering 2006

op 14 januari 2006 in Haarlem.

1 Opening.

De voorzitter opent de vergadering om 10.31 uur. Hij is positief gestemd over de toekomst, waarbij het feit dat er twee nieuwe bestuursleden zullen worden benoemd een belangrijke rol speelt. Hij hoopt dat de nieuwe regeling omtrent de salariëring dit jaar zijn beslag zal krijgen. Dit betekent allerm minst, zo stelt hij, dat het KDOV - bestuur geen oog heeft voor de vaak gecompliceerde situatie van de r.-k. kerkmusici. Een negatieve attitude echter helpt niet mee om die situatie te verbeteren.

2. Mededelingen.

Een aantal leden heeft zich afgemeld voor de jaarvergadering. In de laatste bestuursvergadering is besloten deze leden niet meer met name te noemen, omdat dan ook alle aanwezigen met name zouden moeten worden genoemd.

3. Notulen vorige jaarvergadering.

Nico Waasdorp merkt op dat de Commissie Functiebepaling twee keer op een andere manier wordt aangeduid, wat verwarring wekt. Bij de Commissie Evenementen is Frans Thomassen niet genoemd. Na deze correcties worden de notulen goedgekeurd. De voorzitter dankt de secretaris voor haar arbeid.

4. Jaarverslag.

De secretaris leest het jaarverslag voor.

De voorzitter voegt toe dat er iemand in ons midden is, namelijk Leo Cantrijn, die onlangs zijn 70 - jarig jubileum als kerkmusicus heeft gevierd. Hij breekt hiermee het record van Charles - Marie Widor, die 64 jaar werkzaam is geweest in de St. Sulpice. Hierbij zij opgemerkt dat Albert de Klerk dit laatste record heeft overtroffen door 64 jaar en 2 maanden werkzaam te zijn geweest in de Sint Josephkerk.

De voorzitter feliciteert de heer Cantrijn en wenst hem nog de nodige gezonde en werkzame jaren toe.

De heer Joop Felix is in december 80 jaar geworden, dit moet worden toegevoegd aan het jaarverslag.

De voorzitter bedankt de secretaris.

5. Financiën.

Jaarverslag penningmeester.

De penningmeester licht het financiële jaarverslag toe. De betaling van de contributie verloopt goed. De heer Jeroen Pijpers heeft enige opmerkingen over

de plaats van bepaalde posten en over sommige termen. Hij zal hierover de penningmeester een e - mail sturen.

Ruud Hoogenboom merkt op dat het gebruik van acceptgirokaarten duur is en dat dit in de huidige tijd van elektronisch bankieren eigenlijk niet meer nodig zou zijn.

Kascommissie

De kascommissie bestaat uit Wil Bol en Ed van Aken. Eerstgenoemde doet verslag van de bevindingen van de commissie die het werk van de penningmeester goedkeurt. Hij adviseert om gebruik te maken van een rentedragende rekening.

De nieuwe kascommissie bestaat uit Wil Bol en Jeroen Pijpers.

Begroting.

De penningmeester licht de begroting toe. De diverse commissies worden beter beloond. De upgrade van het blad leidt tot hogere kosten. Het nadelig saldo wijst er op dat er wordt ingeteerd. De penningmeester vindt dit niet verontrustend, maar Nico Waasdorp maakt zich zorgen dat het interen te lang voortgaat. Structureel kan dit niet zo doorgaan. Paul Houdijk wijst er op dat er in 2005 niet is ingeteerd. Leo Cantrijn stelt dat leden van de CNV na hun 65e geen contributie meer hoeven te betalen. Paul Houdijk antwoordt dat onze statuten hier niet in voorzien.

Ed van Aken vraagt waarom de website duurder is geworden. De penningmeester acht het belang van dit medium dusdanig dat de dienstverlening daarvan vergroot moet worden.

Ruud Hoogenboom vraagt of er iets gedaan kan worden t.a.v. fondsenwerving voor evenementen. Paul Houdijk vraagt zich af of dit werkelijk nodig is.

De voorzitter bedankt de penningmeester voor zijn werk.

6. Bestuurssamenstelling.

De voorzitter begint met enige schroom een dankwoord uit te spreken aan Frits Haaze. Hij stelt dat het moeilijk in woorden uit te drukken valt hoe veelomvattend het werk van Frits (samen met diens vrouw Anja) ten aanzien van het vier keer per jaar uitbrengen van het KDOV - blad is geweest. Ook roemt hij de bijdrage van Frits aan het KDOV - bestuur. Frits was een memorabel bestuurslid, ondanks de geografische afstand altijd (en dit op duidelijke en kleurrijke wijze) aanwezig. Hij kaartte serieuze zaken aan, maar zorgde daarnaast op zijn tijd voor een flinke scheut humor.

Zijn aanpak was: niet mopperen, maar de zaken ferm ter hand nemen en tot een goed einde proberen te brengen. Dankbaar zijn we bijvoorbeeld voor het bemiddelingswerk dat Frits voor verschillende leden heeft verricht. Met wijsheid en inlevingsvermogen, maar ook met de soms zo broodnodige relativering, heeft hij menig conflict kunnen oplossen. Vorig jaar werd Frits getroffen door

een vervelende ziekte, waarvan hij prachtig is hersteld. Hij wil graag nog een dagje langer mee, dus heeft hij zijn vele activiteiten wat geminderd.

Frits antwoordde dat hij alleen afscheid neemt van het bestuur, niet van de KDOV en zeker niet van de kerkmuziek.

Namens het bestuur werd hem een boek met foto's en beschrijvingen van Zwitserse treintrajecten overhandigd. Voor Anja is iets culinairs uitgezocht, voor beiden een goede fles Bourgogne, waarvan zij als echte Bourgondiërs samen kunnen genieten.

De voorzitter toont zich vervolgens buitengewoon blij met twee nieuwe bestuursleden, Lambert Becht en Mark Heerink.

Eerstgenoemde is van huis uit bedrijfskundige, goed thuis op de terreinen van economie en marketing. In Roosendaal heeft hij in 1981 het diploma koördirectie van de NSGV behaald. Hij is niet vast aan een parochie verbonden, wel aan een mannenkoor en een vocaal ensemble. Als invallend dirigent en organist is hij nog dikwijls actief.

Na een langdurige managementfunctie en het directeurschap van een grafisch bedrijf kan hij zich thuis voelen in bestuurswerk en in publicitaire aangelegenheden, van drukwerk tot een website.

Met overtuiging en plezier stelt hij zich kritisch meelevend op. Nu hij prepensioen geniet en wat lessen aan de Hogeschool in Utrecht geeft heeft hij tijd vrij voor bestuurswerk in onze vereniging.

Mark Heerink is actief in de NSGV als afgevaardigde van het hoofdbestuur in de afdeling Haarlem. Hij is dirigent-organist in Hoorn en regionaal medewerker kerkmuziek van het bisdom Haarlem. Omdat hij bovendien werkzaam is als orgeldocent, als cursusdocent voor de opleiding kerkmusicus III en als dirigent van twee koren kan men hem beschouwen als een man die van vele markten thuis is. In het KDOV - bestuur vertegenwoordigt hij bovendien een jongere generatie leden.

Bij acclamatie worden beide heren tot bestuurslid benoemd.

7. Beleid KDOV.

De voorzitter stelt dat wij als relatief kleine vereniging met uitsluitend vrijwilligers het nodige kunnen doen, maar niet altijd alles wat nodig of gewenst is. Door bepaalde taken aan commissies uit te besteden kan het bestuur enigszins worden ontlast. Ook individuele leden zijn altijd welkom om vanuit eigen expertise een steentje bij te dragen.

8. Stand van zaken commissies.

De commissie Rechtspositie zie rondgezonden notulen die ook in het KDOV - blad zullen verschijnen.

De commissie Publiciteit: is momenteel vooral gefocust op het KDOV - blad. Het blad loopt goed in de nieuwe opzet, een paar kinderziekten zijn te

ondervangen.

De Commissie Ledenwerving (Ruud Huijbregts, Ad van Sleuwen en Jean - Pierre Steijvers) heeft een folder in concept klaar. Grote vraag: Hoe stimuleren we jongere mensen om lid te worden. De KDOV moet een duidelijk gezicht hebben dat aanspreekt en waar men ook iets aan denkt te hebben.

De Commissie Evenementen (Paul Houdijk, Maurice Pirenne en Petra Veenswijk) organiseert op 20 mei een compositiedag voor/door leden in de Sint Petruskerk te Boxtel. Er zijn diverse composities ingestuurd. Nadere mededelingen zullen volgen.

9. Contact met andere organisaties.

Commissie Kerkmusicus: Onze voorzitter heeft met vicaris mgr. Th. Willemssen gepraat over de nieuwe salarisregeling. Dit hele project is in feite vastgelopen op de Nationale Raad voor Liturgie (NRL). Vooral nog zit hier weinig beweging in. Ook de implementatie van de nieuwe regeling zal het nodige vergen.

Hub Wolfs is er somber over. Diverse leden melden misstanden wat betreft de honorering: een amateur-dirigent, zwart betaald, verdient meer dan een bevoegd kerkmusicus.

Controle is helaas niet af te dwingen, maar zal beslist nodig zijn. In de eerste plaats zullen kerkmusici zelf op hun poot moeten spelen, lukt dit niet, dan kan de KDOV hulp bieden.

Nico Waasdorp vraagt of de regeling stapsgewijs zal worden ingevoerd. De invoering zal in twee fasen plaatsvinden.

De Nederlandse Sint Gregorius Vereniging (NSGV) heeft niet veel nieuws. Haar situatie is zorgelijk vanwege het dichtdraaien van de subsidiekraan. Via Mark Heerink heeft ons bestuur een meer directe informatiebron.

Verenigd Nederlands Platform voor Orgelcultuur en - muziek (VNPO): Gemma Coebergh heeft met voorzitter Prosper Sevestre een gesprek gehad met twee medewerksters van radio 4, dat in prettige sfeer is verlopen maar weinig perspectief biedt. Orgelmuziek op radio 4 wordt ondergebracht als klein onderdeel in andere rubrieken. Een orgelrubriek blijkt niet meer haalbaar.

10. Jubileumjaar 2007.

In dat jaar bestaat onze vereniging 90 jaar. Dit moet worden gevierd. Motto: leden, kom met ideeën!

11. Sluiting.

De voorzitter sluit de vergadering om 13.10 uur.

2007: 90-jarig jubileum KDOV

jaarvergadering en symposium

Deze feestelijke dag zal plaatsvinden op zaterdag 21 april 2007 in Den Bosch.

Het programma is als volgt:

10.30-11.45	feestelijke eucharistieviering in de Kathedrale kerk Sint Jan.
11.45-12.15	koffie pauze in het Klooster Mariënborg, Sint Janssingel 92.
12.15-13.15	jaarvergadering
13.15-14.00	lunch
14.00-17.00	symposium

Op het symposium zal nagedacht en gediscussieerd worden over de mogelijkheden die er zijn voor kerkmusici om hun vak uit te oefenen in een tijd waarin steeds meer gesproken wordt over de 'missionaire kerk'. Inspiratie voor het organiseren van het symposium is het door Kardinaal Danneels geschreven boekje *Is een oude honger terug? Schoonheid als bron van spiritualiteit*. In dit boekje stelt Kardinaal Danneels dat het in onze tijd de Schoonheid is waar mensen het meest voor open staan. Het overweldigende bezoek aan de jaarlijkse uitvoeringen van de Mattheüs Passie van J.S. Bach is daar een overtuigend voorbeeld van. Voor kerkmusici geeft deze stelling uiteraard stof tot nadenken. Hoe verbind je de Schoonheid van kerkmuziek met spiritualiteit en liturgie? Ligger daar onvermoede kansen?

Als sprekers op het symposium zijn uitgenodigd:

Prof. dr. Sible de Blaauw, hoogleraar vroegchristelijke kunst en architectuur aan de Radboud Universiteit Nijmegen.

Prof. dr. Antoine Bodar pr., bijzonder hoogleraar christendom, cultuur en media aan de Universiteit van Tilburg

Prof. dr. Anton Vernooij pr., emeritus bijzonder hoogleraar liturgische muziek aan de Universiteit van Tilburg.

Na afloop van het symposium is er gelegenheid tot het stellen van vragen en het voeren van discussie. Discussieleider is dhr. Siem Groot, stafmedewerker rk-kerkmuziek bij Kunstfactor-Unisono.

Vijf jaar na 'Liturgiam authenticam'

de goedkeuring van liturgische gezangen

De liturgische instructie 'Liturgiam authenticam' uit 2001 vraagt de Bisschoppenconferenties in vijf jaar een lijst op te stellen van goedgekeurde teksten bestemd voor de liturgische zang, en deze aan de Apostolische Stoel voor te leggen. Mag. dr. J. Hermans, secretaris van de Nationale Raad voor Liturgie, publiceert over dit onderwerp. In dit artikel schetst hij de achtergrond van de Romeinse vraag en de stand van zaken in Nederland.

Hermans: "De vraag naar de criteria voor liturgische gezangen is in het verleden uitdrukkelijk gesteld vanuit muzikaal en literair standpunt, maar misschien te weinig vanuit de liturgische invalshoek. De tijd lijkt daarom aangebroken om na veertig jaar liturgievernieuwing sinds de *Constitutie over de liturgie* (1963) ook de balans op te maken met betrekking tot het liturgisch gezang in de volkstaal. De fundamentele vraag daarbij is: volgens welke criteria?"

Lange geschiedenis

Het gezang in de katholieke eredienst kent een lange geschiedenis. "Al in het Nieuwe Testament heeft het lied een uitdrukkelijk liturgische functie: het kerkelijk lied is inhoudelijk primair verheerlijking van Christus en van zijn heerlijkheid", aldus Hermans die daarvoor tal van bijbelverwijzingen aanvoert. "Christus is de eerste liturg, de eigenlijke voorganger en zo is Hij ook als het ware de eerste cantor, de voorzanger. De verhevenheid van Christus klinkt in de Middeleeuwen door in het zich ontwikkelende Gregoriaans, dat een sacraal-liturgische, verheven en gedragen-rustige geest ademt. In de late Middeleeuwen komt er meer aandacht voor de lijdensmystiek in de liturgische gezangen. De menselijkheid van de Heer wordt sterker dan voorheen beklemtoond. De Reformatie zag de kerkmuziek vooral als opwekking en stichting van de gelovigen; de zang in de volkstaal was vooral samenzang. Het tot dan toe priesterlijke gezang en koorgezang ruimden het veld voor de gemeentezang; dit hing nauw samen met de ambts- en kerkvisie in het protestantisme", aldus Hermans.

'Volkstaal'

"De invoering van liturgische gezangen in de volkstaal is nog een vrij recent verschijnsel, omdat in de Latijnse Kerk vrijwel alleen Latijn als liturgische taal werd gebruikt. Vijf jaar voordat de *Constitutie over de liturgie* (1963) grote ruimte gaf aan de liturgische zang in de volkstaal, werd deze nog geweerd uit de liturgie zelf", legt Hermans uit. "Er bestond in 1963 geen traditie van liturgische gezangen in de volkstaal; er was dus grote behoefte aan nieuwe gezangen die eerder uit de bijbelse en liturgische teksten putten dan uit de

sfeer van de volksvroomheid. Immers, pas enkele jaren eerder (1958) was de wens uitgesproken dat de liederen in de volkstaal meer zouden aansluiten bij de liturgie, zonder dat het officiële vertalingen van bestaande liturgische teksten mochten zijn. De nieuwe situatie bood vele kansen voor tekstdichters en componisten, maar vroeg tegelijk om een stroomlijning om het geheel binnen goede banen te leiden. Enkele maanden na de publicatie van de Constitutie over de liturgie werd in algemeen-kerkelijke richtlijnen al voor de eerste keer gesproken over de noodzaak dat gezangen in de volkstaal voor liturgisch gebruik werden samengesteld en goedgekeurd, en wel in de vorm van een directorium."

Vanaf 1964 zijn de Bisschoppenconferenties bij herhaling gevraagd om een directorium met door hen goedgekeurde liturgische gezangen in de volkstaal samen te stellen. Enkele Bisschoppenconferenties hebben daaraan gevolg gegeven. Zo bestaat er in Italië een lijst goedgekeurde gezangen, sommige Bisschoppenconferenties lieten onder hun auspiciën ook liturgische zangboeken met liederen in de volkstaal samenstellen (bijvoorbeeld *Gotteslob* in Duitsland). Ook landelijke liturgiecommissies hebben activiteiten in die zin ondernomen (zoals de uitgave *Zingt Jubilate* in Vlaanderen), en afzonderlijke bisschoppen deden dit voor hun eigen bisdom (bijvoorbeeld *Laus Deo* in Roermond).

Doelgroepen

Het nieuwe van *Liturgiam authenticam* bestaat erin, dat nu voor het eerst een termijn (vijf jaar, red.) wordt gesteld voor de opstelling en uitgave en dat dit directorium ter erkenning aan de Apostolische Stoel moet worden voorgelegd. Het Romeinse standpunt voorziet erin dat het op te stellen directorium nadien kan worden aangevuld en dat het directorium ook rekening moet houden met liederen voor doelgroepen, zoals jongeren en kinderen. Inhoudelijk moeten de teksten van de liederen overeenstemmen met de katholieke leer en bijbels en liturgisch gedachtegoed verwoorden; ze mogen niet leiden tot profane vervlakking.

'Geloofstwijfel'

Hermans: "De *Constitutie over de liturgie* beschouwt het liturgisch lied als een authentiek element van de liturgie zelf. Dat betekent dat de inhoud van de teksten van liturgische liederen ook een authentieke liturgische geest moet ademen."

"Omdat liturgie een handelen van Christus is en een geloofsact is van de mens die zich tot God richt om Hem te verheerlijken en zijn heil af te smeken, ligt het niet voor de hand teksten die alleen of vooral geloofstwijfel verwoorden of die nivellerend over het geloof spreken, als liturgisch geschikte liederen te beschouwen. Ook vroomheidsliederen - waarin men zich doorgaans richt tot de heiligen - getuigen vaak niet van een liturgische geest. Ook het kerklied hoeft

uit zichzelf nog niet geschikt te zijn voor de liturgie. Menig goed religieus lied is nog geen goed liturgisch lied", aldus Hermans.

'Nog vele wensen'

"Er bestaat na veertig jaar liturgievernieuwing een grote, rijke schat aan liederen die gezongen worden in de liturgie", verklaart Hermans. "Wellicht zijn er ook liederen die er minder geschikt voor zijn. En er moet verder gewerkt worden aan een groter scala van liturgische liederen, die hun juiste plaats, functie en inhoud moeten krijgen in het verloop van de liturgische plechtigheden en het liturgisch jaar."

De Nederlandse bisschoppen hopen gefaseerd het aantal goedgekeurde gezangen uit te breiden. "Er zijn nog vele wensen", stelt Hermans. "Menig lied dat in kerken gezongen wordt tijdens de hele veertigdagentijd, komt voort uit de vroomheidsgezangen voor de thans vrij korte lijdenstijd. Er is nog nood aan liederen die geschikt zijn om gezongen te worden bij de bereiding van de gaven. Zo zijn er meer voorbeelden. Het liturgisch leven lijkt gediend met 'graduales' in de volkstaal, die geschikte liturgische gezangen bieden voor afzonderlijke vieringen in de loop van het liturgisch jaar en voor de diverse onderdelen. De vraag aan Bisschoppenconferenties om een directorium van liturgische gezangen samen te stellen biedt dus een kans tot een verdieping en verbetering van het liturgisch gezang op diverse domeinen", besluit Hermans.

Michiel Savelsbergh

Algemeen-kerkelijke criteria bij de keuze van liturgische gezangen

- 1. Orthodoxe geloofsinhoud: Het geloof van de Kerk moet in de gezangen tot uitdrukking komen.*
- 2. Voorrang voor bijbelse en liturgische inhoud: Voorop staan de psalmgezangen, daarna komen liederen die andere bijbelse gedachten verwoorden. De teksten moeten vooral stammen uit de bijbel en uit de liturgische bronnen van de Kerk.*
- 3. Plaats en functie in de liturgie: Ieder gezang moet afgestemd zijn op de plaats en functie die het in de liturgie heeft.*
- 4. Onderscheid in geadresseerden: De liturgische teksten (in gebeden en gezangen) zijn vrijwel steeds gericht tot God de Vader. Gezang gericht tot Jezus Christus is naast de communieritus uitzonderlijk. Gezangen tot de H. Geest en Maria zijn in de mis nog uitzonderlijker. De gezangen richten zich niet of nauwelijks tot de mens en wanneer dat wel gebeurt alleen binnen een bijbelsliturgisch kader.*

In: *rkkerk.nl*, jaargang 4, nummer 17 (3 november 2006), blz. 10-11.
(overgenomen met toestemming van de auteur en de uitgever)

Improvisatie is de beste manier om de liturgie te vernieuwen

Organist Gerard Sars is dinsdag 19 december 2006 in Mainz (D) cum laude gepromoveerd op zijn proefschrift over de improvisaties van zijn Nederlandse collega Albert de Klerk (1917-1998). Hij wil ermee laten zien dat liturgische orgel improvisaties kunnen bijdragen aan de vernieuwing van de liturgie.

"Een organist die tijdens een kerkdienst muziek improviseert heeft een goede mogelijkheid te reageren op wat er in de dienst gebeurt. Daar zit ook een nadeel aan: als de muziek ophoudt, is het voorgoed weg", zegt Gerard Sars, tot voor kort organist van de rooms-katholieke kathedraal van Roermond. Niet voor niets heet zijn proefschrift '...für den flüchtigen Augenblick ...' (voor het vluchtige ogenblik). Zijn studie gaat over de improvisaties die organist Albert de Klerk (1917-1998) tussen 1934 en 1998 speelde tijdens de Eucharistievieringen in de Sint Josephkerk in Haarlem. Dinsdag 19 december verdedigde hij zijn dissertatie aan de afdeling Muziekwetenschappen van de Johannes Gutenberg-universiteit van het Duitse Mainz. Hij promoveerde cum laude.

Concilies

Om het belang van improviseren in de kerk uit te leggen, gaat Sars terug naar het Concilie van Trente (1545-1563). "Dat Concilie probeerde na de Reformatie orde op zaken te stellen in de rooms-katholieke kerk. Het was een interne restauratie, waarbij ook de kerkmuziek aan de orde kwam. Op het gebied van de muziek werd uitgesproken, dat muziek moest aansluiten bij de waardigheid van de Mis en dat de gezongen teksten verstaanbaar moesten zijn. Vreemd genoeg gebeurde er daarna eeuwenlang niets, totdat paus Pius X er in 1903 het besluit nieuw leven inblies: liturgische muziek heeft dezelfde functie als de liturgie zelf, bepaalde hij". Volgens Sars is dat een belangrijke uitspraak. "Het verwacht van de ieder aanwezige actieve deelname aan de liturgie. Dat is ook logisch, want het in de kerk komen zelf is al een liturgische handeling, want je komt samen".

In 1962 probeert het Tweede Vaticaans Concilie opnieuw de liturgie dichter bij de gewone kerkganger te brengen. Het staat het gebruik van de volkstaal in de eredienst toe. Muzikale vernieuwing is toegestaan, als die maar voortkomt uit de traditie. Op die manier gaan veranderingen geleidelijk en blijft de kwaliteit gehandhaafd, volgens het Concilie, dat verder muzikale improvisatie tijdens de Mis hartelijk aanbeveelt. Sars is daar blij mee. "Improvisatie biedt mogelijkheden de kerkmuziek te vernieuwen zonder breuk met de traditie. Stel: je begint een improvisatie in een bepaalde toonsoort en je doet vervolgens iets

in de stijl van Messiaen. Daarna doe je een paar clusters en je sluit weer af in de toonsoort waarin je begon. Je leidt op die manier mensen rond langs een aantal muziekstijlen. Als het geklonken heeft, is het weg. Maar de mensen in de kerk hebben het wel gehoord".

Improvisaties

Albert de Klerk was 64 jaar lang organist van de Josephkerk. In die periode speelde hij volgens Sars meer dan tienduizend diensten op het Adema-orgel in de Haarlemse kerk. In totaal heeft hij dus vele duizenden improvisaties gemaakt. Hij improviseerde op drie momenten in de dienst: vooraf, onder de offerande en tijdens de communie. "Hij becommentarieerde al improviserend de preek of overwoog het gelezen evangelie. Het sticht de gemeenschap en het verheft de mens". Overigens maakte De Klerk het zijn luisteraars niet gemakkelijk. Hij speelde in een gematigd modern idioom, waarin hij verder ging op de stijl van César Franck en zijn leermeester Hendrik Andriessen.

Gerard Sars haalt een gesprek aan van een van de pastoors met wie De Klerk werkte. "De man vierde zijn veertigjarig priesterjubileum in de Josephkerk en bedankte De Klerk. 'De organist verkondigde een indringend evangelie. Terwijl hij bezig was, vergat ik soms dat ik verder moest met de liturgie'."

Zulke verhalen kan Sars niet kwijt in zijn proefschrift. "In Duitsland zijn ze streng. Anekdoten mogen er niet in. Het gaat daar om wetenschappelijke gegevens". Het schrijven van een proefschrift in het Duits vond de promovendus erg moeilijk. "Gelukkig had ik contacten met iemand van een Duits koor. Die heeft me erg goed geholpen".

Experimenten

Albert de Klerk hield niet van muzikale experimenten tijdens de kerkdienst. Hij probeerde niets uit. Volgens Sars is dat een juiste instelling. "De liturgie is geen plek voor een experiment. Een chirurg gaat ook niet experimenteren als hij aan het opereren is". In het proefschrift staat Sars stil bij het kerkelijk orgelspel van Albert de Klerk, zowel de composities als de improvisaties. Diens vocale composities laat hij buiten beschouwing. "Het vele materiaal dat ik niet gebruikt heb, heb ik ter beschikking gesteld aan de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag, zodat het toegankelijk is voor iemand die verder op De Klerk wil studeren".

(Peter Sneep in Nederlands Dagblad; van: www.orgelnieuws.nl, 20-12-06; vgl. www.rknieuwsnet.nl, 21-12-06; De Orgelkrant, febr.'07)

Visie op muziek in de liturgie

mijn ervaringen binnen de charismatische vernieuwing en de gemeenschap Emmanuel

Begin november 2006 werd er in het West-Vlaamse kustplaatsje Blankenberge een Nederlands-Vlaams Liturgisch Congres gehouden. Vincent Kemme had men uitgenodigd daar als panellid aanwezig te zijn en iets te zeggen over muziek en liturgie in de charismatische vernieuwing. Hij schrijft hierover het volgende:

Ik heb die uitnodiging aanvaard met vermelding van mijn lidmaatschap van de gemeenschap Emmanuel, en heb bovendien de aanleiding aangegrepen om mijn ervaringen op dit terrein en binnen deze kringen 'op papier' te zetten). Ik doe dat op een sterk persoonlijk ingekleurde manier en beschouw mijn, schrijfsels per definitie als onvolledig, onvoldoende onderbouwd en (dus) voor verbetering vatbaar. Bovendien was het taalonderwijs op mijn lagere school van aanzienlijk mindere kwaliteit dan het muziekonderwijs, u zult bij lezing begrijpen waarom, zodat u mijn type- en stijffouten erbij zal moeten nemen. Hopelijk geven deze woorden desondanks een goed en tevens inspirerend beeld van hoe ik met dit onderwerp omga.

In de eerste plaats heb ik het voorrecht gehad uit een nogal muzikaal gezin te komen. Mijn ouders speelden beiden verdienstelijk piano, mijn vader ook orgel. Bovendien stond die muzikale activiteit niet zelden in dienst van de katholieke liturgie; mijn vader dirigeerde een bescheiden kerkkoor in de binnenstad van Utrecht en speelde waar nodig orgel, tot aan zijn dood, in een parochie in Apeldoorn. Verder beleefde ik het voorrecht om als jongen en sopraan, enkele jaren deel uit te maken van het Kathedrale Koor Utrecht. De grote componisten uit diverse tijdsgewrichten stonden wekelijks op het menu (Palestrina, Monteverdi, Sweelinck, Mozart, Byrd, Strategier, om er maar wat te noemen) en jaarlijks zongen we in Utrecht de Mattheüs Passion van J.S. Bach. Bovendien golden wij als 'practicummateriaal' voor de studenten koordirectie van de kerkmuziekschool te Utrecht (vgl. het Lemmens Instituut te Leuven), waardoor ik als kleine jongen vele dirigenten aan mij voorbij heb zien trekken. Al deze factoren hebben een diep stempel op mijn leven gedrukt.

In de tweede plaats wil ik onderstrepen dat ik slechts een zeer bescheiden opleiding heb genoten in de muziek: algemene muzikale vorming, vier jaar piano, één jaar orgel. Als vierde in een gezin van vijf jongens, overrompeld door de (in Nederlands nogal woelig verlopen) jaren zestig en zeventig. De Beatles namen het in mijn puberteit van de klassieke musici over en ik kocht met mijn oudste broer (nu docent muziektheorie aan het Amsterdams Conservatorium) een folkgitaar. Van mijn pianoleraar (en organist van het koor van mijn vader) had ik - God zijn dank! - nog net 'the basics' van de

harmonieeler gekregen, zodat ik jaren aan een stuk mij op mijn gitaar bezig hield met het naspelen van liedjes van voornoemde popgroep, en Paul McCartney in het bijzonder.

In 1980, na een jaar of zes de kerk niet meer van binnen gezien te hebben, kwam ik in aanraking met de zgn. Charismatische Vernieuwing: gelovigen die in gebedsgroepen samenkomen en onder luide zang en met spontane gebeden, niet zelden vergezeld van handgeklap of het opheffen van de handen en armen naar God. Ik dacht dat ik bij een stel 'gekken' beland was; ook het muzikale genre kon mij niet bekoren (ik noemde het smalend 'religieuze dijenkletsers'). Maar deze merkwaardige ontmoeting heeft er toch toe geleid dat ik mij serieus de vraag naar de levende God gesteld heb en er 'in mijn binnenkamer' een persoonlijk antwoord in gebed op ontvangen heb, een antwoord dat maakt dat ik sinds 10 januari van dat jaar mij absoluut zeker voel van het bestaan van God, van zijn persoonlijke liefde voor alle mensen en ook voor mij in het bijzonder, van de persoon van Jezus Christus als levende Heer en niet alleen maar als historische figuur en 'goed voorbeeld ter navolging' (hoewel dat natuurlijk ook waar blijft).

Toen ik dus besloten had om met deze zonderlinge 'charismatici' verder door het leven te gaan, werd al snel ontdekt dat ik mij op een gitaar goed kon redden en dat ik daarbij geen bladmuziek nodig had, vanwege het simpele karakter van de liedjes en mijn muziektheoretische bagage (in het bijzonder de harmonieeler). Met als gevolg dat ik mij in snel tempo de begeleiding van als die liedjes aanleerde.

Toen in 1981 de dirigente van het gelegenheidskoor van de Nationale Dag van de Charismatische Vernieuwing (jaarlijks op 2e Pinksterdag) met een hernia uitviel, werd mij gevraagd om met een gelegenheids-jongerenkoor de zangleiding van deze bijeenkomst op mij te nemen. Hetgeen geschiedde. En zo stond ik pardoos voor een zaal met 1500 mensen en een combo voor de begeleiding (piano, viool en fluit). In de pauze werd ik niet alleen gecompimenteerd (mijn armen zijn zo lang dat de altijd op hol slaande pianist nu geen kant op kon en volledig in de maat bleef..), maar ook uitgenodigd voor een Zang & Liturgie Sessie in het Franse Paray-le-Monial (Bourgogne) waar de Franse 'Renouveau', of beter: de gemeenschap Emmanuel, haar Zomersessies hield. Nieuwsgierig ging ik op de uitnodiging in en belandde die zomer geheel alleen in dit verre oord.

De kennismaking met 'Emmanuel' in Frankrijk was voor mij kerkmuzikaal gesproken een verlossing: hier ook die charismatische inslag, maar de kwaliteit van de muziek, én van de liturgische vormgeving van de vieringen, stond op een veel hoger peil dan ik ooit in de Nederlandse charismatische vernieuwing gezien had. Een zeer participatieve liturgie, met zeer dynamische gezangen, goed meezingbare vaste gezangen van de mis die vaak een uitzonderlijke 'schoonheid-in-eenvoud' genieten.

Terug in Nederland heb ik me vanaf die dag ingezet voor de bewerking van al

deze rijkdom naar het Nederlands toe: met enkele anderen die aan de wieg stonden van de Nederlandse tak van de gemeenschap Emmanuel, en zelfs professioneel binnen het kader van de Eindhovense stichting Getuigenis van Gods Liefde, waar de Nederlandse tak van die gemeenschap haar diensten- en vormingscentrum had. Zo mocht ik mede aan de wieg staan, niet alleen van deze gemeenschap in Nederland, maar ook aan haar muziekliturgische activiteiten in het Nederlandse taalgebied. Verschillende weekends werden georganiseerd, onder meer een met de Franse componist André Gouzes, wiens Cantate op de Apocalyps nog onlangs tijdens de openingsplechtigheid van het Brusselse Evangelisatiecongres rond Allerheiligen ten gehore werd gebracht.

Sinds 2000 woon ik vanwege mijn onderwijsloopbaan in de regio Brussel, in 'het schone Pajottenland' ten westen van deze stad. En sinds die tijd span ik mij met de Belgische Emmanuel-gemeenschap, die in hoofdzaak Franstalig is, in voor de zang en liturgie vanuit onze spiritualiteit in het Vlaamse land. Dat beperkt zich vooralsnog tot enkele open dagen, voor gezinnen en kinderen (ook kinderliturgie heeft mijn bijzondere belangstelling; een ooit gecomponeerde Kindermis wordt op verschillende plaatsen in Nederland en Vlaanderen met graagte gezongen), en dit werkjaar twee zaterdagnamiddagen voor zang & liturgie (waarvan er één al gepasseerd is). Bovendien worden we hier en daar in parochies nog wel eens gevraagd om een bijdrage te leveren. En zo ook heeft men mij weten te vinden om over zang en liturgie te spreken tijdens dit congres. Hetgeen ik natuurlijk met liefde en plezier doe.

Kenmerken van zang en liturgie in de charismatische vernieuwing en de gemeenschap Emmanuel.

In de eerste plaats is deze liturgie vrolijk. De kerk is een plaats waar de mens beter uit zou moeten komen dan hij er in is gegaan. Opgeladen accu's voor de werkweek die voor ons ligt. Dat lukt niet als er elke zondag een soort 'begrafenisliturgie' ten beste wordt gebracht, met alle respect voor diegenen die zich soms jaar na jaar inzetten om tenminste nog iets in de parochies te zingen. De zang en muziek in de liturgie moet inspirerend zijn, de harten verheffen, en met een zekere, niet overdreven, blijdschap. De kern van ons geloof is immers, zo menen wij, niet 'hoe om te gaan met lijden en dood', maar in de eerste plaats 'verheugd te zijn omwille van de liefde waarmee God ons bemint' en 'een blij kind van God mogen zijn'.

In de tweede plaats is onze opvatting dat onze zang en liturgie biddend moet zijn. Het gaat niet om concerten, noch om de persoonlijke eer van de musicus; het gaat om een dienst aan God en aan de geloofsgemeenschap die maakt dat het geloof en het gebed van de gemeenschap gevoed en gesteund, verheven wordt door de muzikale inkleuring ervan. Elke noot moet als het ware tot God leiden. Dat kan alleen als de muzikant zélf gelooft en een gebedsleven heeft en zijn muzikale aanleg met zijn spirituele houding in overeenstemming

weet te brengen. Kerkmusici moeten ons inziens dus mensen van gebed zijn, om te vermijden dat ze voor eigen eer en eerder afleidend van God en de essentie van het christelijk samenkomen hun kunsten opvoeren. De liturgie moet zo bijdragen aan de persoonlijke band van iedere gelovige met zijn Schepper en Heer. Alleen een biddende liturgie kan de gelovige versterken in de wetenschap dat hij een geliefd kind van God is.

In de derde plaats moet de muziek in de liturgie mooi zijn. Schoonheid is een van de wezenskenmerken van God en het goddelijke; valse zang, snaren, of orgelpijpen doen daar afbreuk aan; composities en partituren die te veel aan kwaliteit te wensen overlaten doen hetzelfde. Tegelijk moeten we niet vervallen in een perfectionistische muzikale houding of compositorisch extreme prestaties; wat uiteindelijk telt, voor God en voor de geloofsgemeenschap, is het hart, het innerlijk waarmee liturgie gevierd wordt, en niet de uiterlijke verschijningsvorm. In die zin kan zelfs een valse noot gecompenseerd worden door de bewonderenswaardige inzet van een zanger bij wie geen twijfel bestaat dat hij zingt voor Gods lof. Maar we hoeven niet naar die valse noten 'te streven', natuurlijk.

In de vierde plaats is er het gemeenschapskarakter van de muziek in de liturgie. Het gaat immers om de eredienst van het volk van God, en niet alleen op die van de priester, de acolieten en de koorleden en organist. Geheel het volk dient betrokken te worden bij de zang. Concerteren in de kerk moet ons inziens zoveel mogelijk vermeden worden. Het repertoire van componisten als Gouzes en componisten binnen de gemeenschap Emmanuel, alsook andere hedendaagse geloofsgemeenschappen, net als binnen de charismatische beweging en andere bewegingen (Focolare, etc.), voldoet meestal in hoge mate aan deze eis. De refreinen zijn tegelijk mooi en eenvoudig, vol betekenis en daardoor inspirerend. De Missen worden ook gekenmerkt door eenvoud én schoonheid. Ze laten zich niet alleen gemakkelijk meezingen, ze nodigen daar zelfs, qua compositie, toe uit. Hetgeen weer geen afbreuk aan de schoonheid hoeft te doen, mits men ook de volkszang haar eigen schoonheid wil toekennen. Het Tweede Vaticaanse Concilie heeft erg aangedrongen op deze participatie van de gelovigen in de liturgie, daar waar de 'oude' liturgie soms wellicht te ver van de gelovigen afstond. Dat heeft ons, de gemeenschap Emmanuel, ooit het compliment van de Belgische kardinaal Suenens, één van de vier voorzitters van het Concilie, bij zijn bezoek aan de Zomerbijeenkomsten van die gemeenschap in Paray-le-Monial het compliment opgeleverd: "Dit is wat het Concilie met de liturgische vernieuwing bedoeld heeft!". Overigens ben ik niet tegen het concerteren in de kerk, als het maar duidelijk is dat het om een concert gaat, en dat de aard van de muziek geen afbreuk doet aan het karakter van het gebouw. Bovendien ben ik er niet tegen om Mozart ten gehore te brengen tijdens een mis, als er ook maar gedacht wordt aan de actieve participatie van de gelovigen, door refreinen of bepaalde gezangen.

Een vijfde element is onze loyaliteit ten aanzien van de liturgie van de kerk. De

na-conciliaire periode is vaak gekenmerkt geweest door een grote experimenteerdrang van mensen die zich met (muziek in de) liturgie bezig houden. Daarbij hebben velen zich nauwelijks verdiept in de achterliggende motieven voor de liturgische vormgeving die de kerk heeft vastgesteld. In veel gevallen heeft dat tot ongelukkige neveneffecten geleid, zoals een te sterke desacralisering van het liturgisch handelen in een overdreven drang tot vermenschelijking en 'ontgodelijking' van de eredienst. Velen hebben om die reden de kerk zelfs de rug toe gekeerd. Zij verkiezen op zondagmorgen een CD met Byzantijnse liturgische gezangen, boven een 'Nederlands misje' in een bijna lege parochiekerk. Weer anderen hebben de gehele secularisatie van het westen van Europa op het conto van de 'nieuwe liturgie' van Vaticanum II geschreven en pleiten op soms wel zéér indringende wijze voor de herinvoering van de Tridentijnse (preconciliaire) liturgie, geheel in het Latijn. Op dit moment gonst het van geruchten als zou de huidige paus de viering van deze mis weer algemeen toe willen laten. Over het algemeen situeert (de muzikale invulling van) de liturgie binnen groepen van de charismatische vernieuwing, en zeker die van de Emmanuel-gemeenschap, zich in het midden tussen deze strekkingen. Men viert de liturgie van de kerk in loyaliteit aan het officie en het altaarmissaal, aan hetgeen competente en bevoegde mensen binnen de kerk als maatgevend hebben vestgesteld voor de kerk van onze tijd, gebruikmakend van de legitieme ruimte voor eigen inbreng en creativiteit. Dat betekent bijvoorbeeld dat we tijdens een mis het Sanctus niet zomaar weglaten of vervangen door om het even welk liedje waar het woord 'hosanna' toevallig in staat (of ook dat niet), en dat we bij de wisselende gezangen die liederen kiezen die het best bij de lezingen van die dag (die we het liefst allemaal lezen en niet vervangen door een gedichtje van Toon Hermans) en de lokale omstandigheden passen. Een priester van de gemeenschap Emmanuel zei eens: "Aan de liturgie kan je zien in hoeverre mensen van de kerk houden. De kerk is meer dan genoeg voorwerp van kritiek; binnen charismatische vernieuwing, en vooral binnen de gemeenschap Emmanuel geven wij er de voorkeur aan om in de liturgie onze liefde voor God en voor zijn mystieke lichaam op aarde te uiten door niet bij voorbaat of bij nader inzien zo nodig het anders te willen doen dan de kerk aan haar leden vraagt. Het is onze ervaring dat God zelfs 'het beste tot spreken komt' als wij ons houden aan hetgeen de kerk ons aanbiedt. Als God trouw is aan zijn kerk, waarom zouden wij dat dan niet zijn?".

Tot zover een impressie van hoe er binnen kringen van charismatische vernieuwing en de gemeenschap Emmanuel omgegaan wordt met de liturgie. Deze tekst is geschreven door een lid van de genoemde gemeenschap en persoonlijk ingekleurd, dus altijd voor aanpassing, verbetering en objectivering vatbaar. Opmerkingen zijn van ook welkom. (overgenomen van Vincent Kemme, op: www.rknieuwsnet.nl, 11-11-06)

Verslag van de ISOK-contactdag

20 januari 2007

Op zaterdag 20 januari hield de ISOK te Utrecht een contactdag "Kansrijke Samenwerking". Namens het KDOV waren o.m. uw hoofd- en eindredacteur aanwezig. Het ISOK wil graag fungeren als tussenpersoon naar Conservatoria, promotor van kerkmuziek en schepper van een reëel arbeidsperspectief in gesprek met de RKK en PKN. Samenwerking is dé sterke troef tegen marginalisering en vóór versterking van de positie van de kerkmuziek. Het ISOK heeft sinds een jaar een nieuw bestuur, dat tot eind 2007 de financiën heeft geregeld voor ambtelijk secretaris Marc Schaap. Tevens werd duidelijk, dat men zich niet verzet tegen bundeling van de opleidingen Kerkmuziek op een beperkt aantal conservatoria, op voorwaarde dat deze landelijk goed gespreid zijn over het land. Via een apart fonds richt men zich op contacten met de kerken, p.r./communicatie met parochies/kerkeraden, financiering van stageplekken, inventarisatie van de betere kerkmuziekpraktijk ('good practice'), nascholing en enquêtering van PKN-kerkmusici.

Onderling contact en uitwisseling van informatie zorgden ervoor, dat de ca. 40 aanwezigen (van diverse organisaties en conservatoria!) het ISOK handreikingen deed toekomen om hen hierin te steunen. Schrijver, theoloog en cabaretier opende en sloot de bijeenkomst op treffende wijze! Men boog zich over een viertal onderwerpen:

1) Het voornemen van de ISOK om een Post Academische Opleiding (PAO) te organiseren.

De huidige KM-opleidingen aan de conservatoria lopen verre van synchroon; harmonisatie hiervan lijkt een taak voor het ISOK. Nagedacht zou ook kunnen worden over de kerkmusicus als "gewijd persoon" (dit kàn al als 'bedienaar' in de PKN!), die dan q.q. in beleidscommissies zitting zou kunnen nemen. Een andere aanbeveling was om kerkmuziek-studenten 1x per jaar bijeen te brengen; ook het onderlinge contact tussen KM-studenten en priester/predikant-studenten is zinvol. Ook zouden de KM-opleidingen (of nascholing) meer aandacht moeten besteden aan arrangeren of bewerken. Men zou moeten nadenken over: willen we specialisten kerkmuziek en/of breed-opgeleide kerkmusici? Stage-projecten waren ook een aanbeveling.

2) De wijze waarop het arbeidsmarktperspectief kan worden bevorderd.

De kennishiaat tussen KM en kerkbestuurders moet worden verkleind. Als werkgever zijn ze vaak onvoldoende op de hoogte, dus zal de KM zelf vaak het initiatief moeten nemen (wees je eigen ambassadeur). Maar in hoeverre worden ze hierop op de KM-opleidingen voorbereid? Contracten niet teveel dichttimmeren (maarwerk), maar maak wel duidelijke afspraken (communicatie), ook over praktische zaken ("wie belt de orgelstemmer", "tot

welk bedrag aan bladmuziek-aankoop hoeft men niet eerst te overleggen", vraag een 'functioneringsgesprek aan!', etc.). Kortom 'organisatie/management' wordt te weinig aandacht aan besteed op de KM-opleidingen.

3) Het uitgangspunt om de vakopleiding geheel vanuit het werkveld, vanuit de praktijk van parochie/gemeente, in te richten (of juist niet).

Willen we komen tot algemeen geformuleerde criteria of een combinatie van praktijk en criteria. "Je kunt niet alles in één dienst stoppen", is een open deur. Zowel de kerkmusicus als de liturg moeten ervoor zorgen dat het geen rommeltje wordt. Hebben we wel eens nagedacht over de multi-culturele samenstelling van het christelijk volksdeel over enige decennia? Hoe denken we over evangelische opwekkingsliederen; lichte muziek (wie wil je daarmee bereiken; staat de theologie centraal?). Moet KM eigenlijk niet vallen onder 'Praktische Theologie' en hoort ze niet beter bij theologische opleidingen i.p.v. conservatoria?

4) De wijze waarop de verschillende organisaties elkaar kunnen versterken.

Moet de ISOK zich concentreren op het vormen van een Federatie/Overlegorgaan? Moeten we van de bestaande SLSK (Stg. Landelijke Samenwerking Kerkmuziek; richt zich op PKN, wel samenwerking met NSGV) een groter platform maken. Als besturen (ook KDOV) de krachten meer bundelen, staan we wel sterker voor 'dé kerkmuziek'. In ieder geval moet de KM op de agenda van de RKK en PKN veel evidenter naar voren komen! (Heeft u wel eens op startpagina.kerkmuziek.nl gekeken?).

Het was een inspirerende dag; de ISOK kan aan de slag. We wachten af. (Ruud Hoogenboom)

Berichten

Nogmaals: Hoezo: Koninklijk instrument?

Onder deze naam werd op dinsdag 21 november 2006 door de VNPO, de Vereniging Nederlands Platform voor Orgelkunst en -cultuur, een symposium gehouden in het Concert- en congresgebouw De Doelen in Rotterdam over de toekomst van het orgel in onze muziekcultuur. Het lag in de bedoeling in dit blad nog een uitgebreider verslag te schrijven, maar wegens plaatsgebrek wordt volstaan met de verwijzing naar de website van de VNPO: www.vnpo.nl. Hierop is zeer veel informatie over dit symposium te vinden: het programmaboekje, een zestal inleidingen en een aantal artikelen naar aanleiding van dit symposium in diverse bladen.

Nieuwe site over Maarschalkerweerd

Onze voorzitter Paul Houdijk heeft een eigen website geopend. Voor geïnteresseerden is op deze site www.paulhoudijk.nl ook informatie te vinden over de orgelmakerij Maarschalkerweerd en Zoon, gezien in zijn tijd. Dit was zijn onderzoeksproject aan de Universiteit Utrecht, waar Paul Houdijk van 1993 tot 2006 heeft gewerkt. Aan de orde komen zaken als de katholieke emancipatie, kerkbouw (neogotiek), kerkmuzikale ontwikkelingen (waaronder het Caecilianisme) en het orgelgebruik (literatuurkeuze, improvisatie, legato-grondhouding, registreerwijzen etc.). Het ligt in de bedoeling de informatie over Maarschalkerweerd steeds verder uit te breiden!

Nieuwe folder ISOK

De Interkerkelijke Stichting Opleiding Kerkmuziek (ISOK) heeft een nieuwe folder gemaakt voor geïnteresseerden onder de titel "Kerkmuziek, nooit aan gedacht!?" Daarin wordt tevens verwezen naar hun website www.isok.nl met veel informatie waaronder 'praktijk(verhalen)'. Voor meer vragen kan met ook bellen (maandag en woensdag) naar 030-8801559. (RH)

Enquête kerkmuzikale praktijken in PKN

Het kerkelijk onderzoeksbureau KASKI uit Nijmegen gaat een enquête houden onder kerkmusici, cantorijen en koren binnen de PKN. De uitslag wordt verwerkt in een uitgebreide rapportage, die gepubliceerd zal worden. Het sociaal-wetenschappelijke bureau doet dit in opdracht van de Interkerkelijke Stichting Opleiding Kerkmuziek (ISOK), het Bureau Kerkmuziek van de PKN en UNISONO (landelijke steunpunt voor amateurmuziek). Met de resultaten en de conclusies wil men het welzijn en de positie van de kerkmusicus verbeteren. Tevens wil men het koorleven en daarmee ook het culturele leven in regio's een kwaliteitsimpuls geven. De enquête is te vinden op www.kaski.kun.nl/vragenlijst/kerkmusici.html. Jammer dat het KDOV hierin niet participeert. (RH; De Orgelkrant, jan.'07)

Martin Hoondert volgt Vernooij op

Het hoofdbestuur van de Nederlandse Sint-Gregoriusvereniging heeft Martin Hoondert benoemd tot bijzonder hoogleraar Muziek en Christendom aan de Universiteit van Tilburg. Hij volgt Anton Vernooij op, die in november 2005 met emeritaat ging. De benoeming is per 1 januari 2007. Dr. Martin Hoondert (1967) is onder andere hoofdredacteur van het Gregoriusblad, eindredacteur van het tijdschrift Vieren en lid van de Werkgroep voor Liturgie Heeswijk. In maart 2006 promoveerde hij in Tilburg 'cum laude' op het onderwerp 'Om de parochie, ritueel-muzikale bewegingen in de marge van de parochie'. Voor zijn doctoraalscriptie over vernieuwing van het gregoriaans ontving hij in 1999 de Bisschop Ernst-prijs. Als bijzonder hoogleraar heeft Hoondert de taak de kennis van de kerkmuziek te bevorderen en een stimulans te geven aan de wetenschappelijke bestudering van woord en toon in de kerkelijke vieringen. (RH; Doorgeven, '06-5; www.katholieknederland.nl, 30-11-06)

Samenwerking KNOV en GOV intensiever voortgezet

Het bestuur van de KNOV heeft op de districtendag van 18 november 2006 besloten, gezamenlijk met het bestuur van de GOV, om het op gang gezette proces van samenwerking met de GOV Vereniging van Kerkmusici voort te zetten en te intensiveren. (RH; De Orgelkrant, jan.'07)

Promoot EU het Latijn?

"Terwijl het Latijn de voorbije jaren vaak als verplicht vak in scholen werd opgegeven, groeit de belangstelling in Europa en andere delen van de wereld". Dat schrijft L'Osservatore Romano. De krant van het Vaticaan verwijst naar de Finse inspanningen om het Latijn in de Europese instellingen te promoten. Al sinds 1999, toen het land de eerste maal voorzitter werd van de Europese Unie, brengt Finland wekelijks een overzicht in het Latijn van de EU-activiteiten. De Finse inspanningen om het Latijn te promoten zijn des te opvallender omdat Finland nooit deel uitmaakte van het Romeinse Rijk. "Het gebruiken van Latijn is een manier om hulde te brengen aan de Europese beschaving en het herinnert mensen aan de wortels van de Europese maatschappij, die zich uitstrekken tot de oude tijden", zegt Mia Lahti, redacteur van de website van het Finse voorzitterschap. "Latijn is niet dood. Het wordt vandaag nog steeds in verschillende vormen gebruikt in heel de wereld. Italianen, Fransen en Spanjaarden spreken immers allen een nieuwe vorm van Latijn". (RH; Kerknet 30-8-06; in: VvLL-bulletin nr.93, dec.'06)

Resultaten Studiedag Cantor Centrum Kerkzang

Eind vorig jaar hield het Centrum voor de Kerkzang in samenwerking met de Prof. Dr. G. van der Leeuwstichting een studiedag rond de 'cantor'. De uitgewerkte lezingen zijn nu verschenen in hun Mededelingenblad van december 2006. "Laat het W/woord zingen" (Anje de Heer), "De geschiedenis

van de cantor in de liturgie"(Br. Nico Wesselingh o.s.b.), "De dagelijkse praktijk van de cantor in een kloostergemeenschap" (Zr. Christina Coumou c.r.s.s.) en "De zingende cantor" (Christiaan Winter). Allemaal zeer lezenswaardige lezingen; het moet een inspirerende dag zijn geweest. Het blad is voor belangstellenden aan te vragen via: Sebastiaan 't Hart, Van Koetsveldstraat 45, 3532 EP Utrecht, 030-2940047, sebastiaanhart@hotmail.com. (RH; Mededelingen CvdK, dec.'06)

Muziekbeurs voor koorrepertoire

De Gezamenlijke Nederlandse Koormuziek Uitgevers organiseren op 10 maart 2007 een repertoire-informatiedag voor dirigenten, koorleden en repertoire-commissies. In de stands van uitgevers zijn nieuwe en oude uitgaven in te zien, te kopen of te bestellen. Er worden drie workshops gehouden waar u kennis kunt maken met nieuw repertoire; u kunt nieuw repertoire zingen, opnamen beluisteren of een lezing volgen. Locatie is de scholengemeenschap Het Streek, Bovenbuurtweg 1 te Ede. Voor meer info en inschrijving: www.koorrepertoire.nl. (RH; Zing, jan/febr.07)

Repertoirebronnen bij repertoire.nl

Met één druk op de knop in één keer zoeken naar muziekrepertoire bij meerdere bronnen. Dat is sinds kort mogelijk met de repertoire-metasearch op Repertoire.nl. Dit is een wegwijzer om muziekmakend Nederland te helpen bij de zoektocht naar repertoire. Nederland kent vele collecties van bibliotheken en documentatiecentra met muziekrepertoire. De metasearch op Repertoire.nl bundelt die diverse bronnen en maakt ze centraal doorzoekbaar. Dit kan op naam en op titel. Momenteel maken de megabestanden van de Centrale Discotheek Rotterdam, Muziekcentrum van de Omroep, Donemus en Gaudeamus onderdeel uit van Repertoire.nl, maar de komende tijd worden nog meer bronnen aan de metasearch gekoppeld. (RH; Unisono-nieuwsbrief, dec.06)

Unisono wordt Kunstfactor Muziek

Vanaf 1 januari 2007 bestaat de nieuwe landelijke organisatie voor amateurkunst officieel: Kunstfactor. Een vijftal organisatie op het gebied van amateurkunst, waaronder Unisono (amateurmuziek), is dan samengevoegd tot bovengenoemde instelling. Een drietal redenen wordt gegeven voor de naamkeuze: we werken aan een samenleving waarin kunstbeoefening een factor van betekenis is; het latijnse woord 'factor' "hij die maakt" betekent; het een sterke, krachtige naam is, die refereert aan X-factor. In het beoogde bestuur zitten leden namens de 5 achterbannen; naar een externe voorzitter (boegbeeld) wordt nog gezocht. Unisono gaat Kunstfactor Muziek heten. De bedoeling is dat uiteindelijk alle afdelingen in één pand worden gehuisvest, in Utrecht of Amsterdam. Adres en telefoonnummer zullen dus veranderen. De website van Unisono www.amateurmuziek.nl blijft het komende jaar gewoon

online. Eind januari 2007 ging ook de website www.kunstofactor.nl de lucht in. (RH; Unisono-nieuwsbrief dec.06/Zing jan/febr.07)

Gedenkjaar 2007 met uitgeverij Annie Bank

In 2007 gedenken wij niet alleen Henk Badings (1907-1987), maar in 1907 werden ook Joop Schouten, Felix de Nobel en Jean Langlais geboren. Verder is Edward Elgar 150 jaar geleden geboren (Land of Hope and Glory, Ave Verum, Ave Maria, enz.). Tot slot overleed 50 jaar geleden de Nederlandse componist Sem Dresden (1881-1957). Hij schreef o.a. een Assumpta est Maria. Van Badings (en Vic Nees) verscheen bij Annie Bank Edition een werkencatalogus. Genoemde werken (en andere) zijn te bekijken en bestellen via www.anniebank.nl. Ook kunt u zich abonneren op e-Nieuws via www.organmusic.nl of www.koormuzieknet.nl, naar gelang uit interesse. (RH; Koor en Orgel Journaal, okt.06)

Duitse school voor Kerkmuziek gaat dicht

De bekende Hogeschool voor Kerkmuziek te Aken sluit op 31 maart 2007 de deuren. De Duitse bisdommen Aken, Essen, Keulen en Trier nemen de drastische beslissing, omdat er niet langer een alternatief voor sluiting bestaat. Op 22 november 2000 vond al een fusie plaats van het St.-Gregoriushuis voor Kerkmuziek en de Katholieke Hogeschool voor Kerkmuziek. Ook deze fusie was niet langer levensvatbaar. De stichting van het St.-Gregoriushuis gaat terug tot 1881. Ruim 2.500 kerkmusici zijn opgeleid, niet alleen uit Duitsland, maar ook uit België, Nederland, Luxemburg en Frankrijk. Vergane glorie ... (RH; rknieuws.net, 2-1-'07)

Clips met kerkmuziek

Ambitieuze amateurfilmers konden tot begin december videoclippen insturen naar de NCRV. Clips met echte kerkmuziek wel te verstaan. Om hun materiaal te produceren, mochten filmers gebruik maken van het omvangrijke archief van de NCRV. Dit archief omvat uitvoeringen van kerkelijke muziek uit de afgelopen decennia, met psalmen, gezangen en orgelbespelingen van onder meer Grieg, Samuel Wesley en Willem Vogel. Geselecteerde videoclippen zijn vanaf najaar 2006 te zien op www.videotalent.nl. (RH; EO-Visie 21-27 okt.06)

Koor adopteert componist

Een nieuw project van Unisono/Kunstofactor Muziek is najaar 2006 gestart, waarbij koren een componist adopteren. Tijdens dit adoptieproject maakt de componist kennis met de wensen en eisen van het schrijven voor een koorbezetting en gaat het koor een nieuwe uitdaging aan. Het resultaat van dit intensieve traject is een compositie op het gewenste niveau van het koor. De compositie moet echter ook geschikt zijn voor vergelijkbare koren. Info: www.amateurmuziek.nl. (RH; Unisono-nieuwsbrief, dec.06)

Bladmuziek Mozart gratis op internet

De bladmuziek van het oeuvre van Mozart is voor het eerst compleet gratis op internet verkrijgbaar. De Internationale Stiftung Mozarteum stelt het materiaal beschikbaar op <http://dme.mozarteum.at/>. Het project is opgezet wegens de 250e verjaardag van Mozart. De 24.000 pagina's zijn digitaal doorzoekbaar. (RH; Parool, 12-12-06)

Bronzen plaquettes NSGV

Tijdens de jaarvergadering van de Ned. St. Gregoriusvereniging (22 nov.'06) kreeg een tweetal personen de bronzen plaquette: Harry Valk wegens zijn jarenlange inzet o.a. als secretaris en penningmeester in het hoofdbestuur; en Harrie Muskens voor zijn jarenlange inzet voor o.m. DoNeK (de database van Nederlandstalige kerkmuziek) en voor de kinderezang. Hij beheert het documentatiecentrum van de NSGV in Utrecht en is secretaris van de landelijke stuurgroep KKK (Kind-Kerk-Koor), die o.a. het project Da Capo heeft opgezet. (RH; Doorgeven '06-5)

Popmuziek met een boodschap

Op zoek naar dat ene leuke nummer van de Wereldjongerendagen of gewoon een leuke praisesong? Er zijn op internet verschillende websites te vinden die zich richten op katholieke en christelijke muziek. Bijvoorbeeld www.catholicmusicnetwork.com, een overzichtelijke pagina met een veelzijdig aanbod in cd's en mp3's. De pagina is verdeeld in de rubrieken eigentijdse muziek, aanbidding, liturgie, traditioneel, kinderen, instrumentaal, seizoengebonden en internationaal. Per cd kun je een aantal nummers gedeeltelijk gratis beluisteren. Voordeel van deze site: heel overzichtelijk. Muziek kun je betaald downloaden. Dat is tevens nadeel, want Catholic Music Network zit in de Verenigde Staten en bestellingen moeten per creditcard betaald worden.

Haal je liever zo wat muziek van internet? Gratis (legaal) katholieke popmuziek downloaden kan ook! www.catholicplanet.com/mp3/index.htm biedt een lijst met websites van verschillende artiesten, waar je telkens een paar liedjes gratis kunt downloaden. De lijst is niet heel overzichtelijk, maar als je het geduld hebt om een paar keer door te klikken, ontdek je zomaar een aantal leuke aanbiedingen. Voordelen: de muziek is divers en gratis; nadelen: lay-out is niet zo aantrekkelijk en je moet een beetje zoeken. (RH; Omega, jrg.13, nr.4)

Repetitietechniek kinderkoor

In het kader van de Seizoensmodules Kinderkoördirectie van Unisono is de Lentemodule van 2 en 3 juni een tweedaagse, waarin aan de hand van eenstemmig en meerstemmig repertoire de Repetitie-techniek centraal staat. Naast de lessen in niveaugroepen wordt er ook aandacht besteed aan individuele stemvorming. Tevens is er een interactieve demonstratie met een

opleidingskoor van de Kinderkoor Academie Nederland o.i.v. Marijke van Klaveren. De docenten zijn Peggy Hegeman en Suzanne Verburg; zangcoach is Harrie Spronken. Meer info: Unisono, Plompetoengracht 3, 3512 CA Utrecht, 030-2335600, www.amateurmuziek.nl.

Kinderkoor-repertoire

Het zoeken naar goed bruikbaar, maar ook eigentijds (liturgisch) kinderkoor-repertoire is nog niet zo eenvoudig. Kinder- en Jeugdwerk van Stichting Samuel heeft een uitgebreide collectie aan cd's, liedboeken van o.a. Wim Hakvoort, Hanna Lam & Wim ter Burg en Jan Visser. De stichting geeft ook advies over liederen (www.stichtingsamuel.nl). Ook op internet is allerlei geschikte muziek te vinden; een aanrader is bijvoorbeeld de cd "1+1" van The Kids Crew, te bestellen via www.gmi.nl, naast liederen van o.a. Elly & Rikkert (o.a. via www.colomba.nl). (RH; Kath.Nieuwsblad, 16-6-06)

Onder de kop "Kinderliedjes moeten theologisch kloppen" was in het Nederlands Dagblad een interview met Lydia en Marcel Zimmer. De cd en muziektour "Ezelsoren" viel hierbij op (zie www.celmarmusic.nl), ook te bestellen bij uitg. Highway Music te Harderwijk. "Christelijke kinderliedjes zijn soms wat algemeen [...] Marcel werkt ook graag aan kinderliedjes die direct gerelateerd zijn aan de Bijbel". Herkenbaar? (RH; ND, 20-9-06)

Studiedag kinderkoorzang Apeldoorn

Na de studiedagen rondom "Sterren van de Hemel" in de Bisdommen Roermond (13 januari), Groningen-Leeuwarden (3 februari) en Haarlem (10 februari) volgt het Aartsbisdom Utrecht met haar studiedag op zaterdag 10 maart. De dag vindt plaats in 'De Drie Ranken' te Apeldoorn. Voor meer info: www.amateurmuziek.nl onder vocaal/overvocaal/kinderzang. (RH)

Landelijk cursusweekend Code Music

Het inmiddels befaamde landelijke cursusweekend voor beginnende en gevorderde dirigenten van jeugd-, jongeren- en middenkoren vindt plaats te Overasselt van vrijdag 13 april (18.30 uur) t/m zondag 15 april (15.00 uur). Het is een intensief en veelzijdig programma met directie, stemvorming, zangles, repertoirezang, etc. Het basisprogramma kost 65 euro; daarnaast kan men zich inschrijven voor verschillende workshops/privé zangles voor slechts 7 euro. Voor meer info en inschrijving: www.code-music.nl. (RH)

Connection wint festival

Jongerenkoor Connection uit de Pastoor van Arskerk in Den Haag heeft de 31ste editie van het Jongerenkoren-festival Poeldijk gewonnen. Aan dit festival op 12 november 2006 namen twaalf jongerenkoren deel. De 1e prijs kreeg het koor niet alleen van de jury, bestaande uit Kees van Mechelen en Albert Arens, maar ook de publieksprijs viel hen toe. (RH; www.rknieuwsnet.nl, 13-11-06)

Landelijk Jongerenkorenfestival

Het jaarlijkse Landelijk Jongerenkorenfestival te Rijsbergen omvat zaterdag 2 juni 2007 tevens het landelijk Kampioenschap Jongerenkoren, Tienerkoren en Kinderkoren. Het thema is dit jaar: "Ik heb je iets te zeggen". Voor meer info: www.code-music.nl. (RH)

Steijvers kathedraal organist Roermond

Jean-Pierre Steijvers uit Heythuysen, KDOV-bestuurslid, is benoemd tot de vaste organist van de Sint-Christoffelkathedraal in Roermond. Hij volgt daarmee Gerard Sars op die zijn functie per 1 september 2006 ter beschikking stelde. Steijvers was al sinds 2004 'organistetitulaire' van het orgel in de Roermondse Caroluskapel, dat eerder dit jaar gereedkwam na reconstructie door de firma Verschueren. Als vaste organist van de kathedraal zal Steijvers het orgelspel verzorgen tijdens de zondagse H.Mis van 11.30 uur en bijzondere bisschoppelijke plechtigheden. Daarnaast heeft hij plannen om orgelconcerten te gaan geven op het drieklaviers Verschueren-orgel (1957) van de kathedraal. (RH; www.orgelnieuws.nl, 13-12-06; De Orgelvriend, febr.'07; De Orgelkrant, febr.'07)

Primeur Franciscuskerk Emmen

De Schola Cantorum van de St.-Franciscuskerk in Emmen heeft een primeur met het benoemen van mevrouw Aleksandra Balvanovic tot dirigent. Zij is de eerste en enige vrouwelijke dirigent van het bisdom Groningen-Leeuwarden, die een gregoriaans koor dirigeert. Ze komt oorspronkelijk uit Sarajevo en is in Nederland werkzaam als dirigente en muziekdocente op middelbare scholen. (RH; www.rknieuwsnet.nl, 5-10-06)

Subsidie voor Ern -archief

De Stichting Utrechts Orgelarchief Maarten Albert Vente heeft onlangs 15.000 euro subsidie gekregen van het Prins Bernhard Cultuurfonds. Het bedrag komt beschikbaar voor conservering, het digitaal en op film vastleggen van het orgelarchief van Lambert Ern . Genoemde stichting heeft naast Ern  onder meer de archieven van B tz-Witte, Klaas Bolt en Maarten Albert Vente onder haar hoede. De digitalisering van het Ern -archief, dat zo'n 30.000 documenten omvat, zal in de loop van 2007 haar beslag krijgen. (RH; www.orgelnieuws.nl, 29-12-'07; zie ook <http://www2.let.uu.nl/solis/ibdelta/vente/>)

Cees van der Poel eerste gediplomeerd orgeladviseur in Nederland

De KKOR heeft het initiatief genomen tot het opzetten van een landelijke

opleiding tot orgeladviseur (L.O.T.O.) De bedoeling is dat dit een opleiding wordt die interkerkelijk is. De opleiding is nog in een opbouwstadium, maar de eerste kandidaat heeft met zeer gevolg zijn examens afgelegd. Cees van der Poel uit Hilversum slaagde met lof voor het examen. Het examen werd in drie gedeeltes afgenomen. Van de kandidaten wordt veel zelfwerkzaamheid o.l.v. een mentor verwacht. De mentor in het geval van Cees van der Poel was drs. Jan Boogaarts.

Nieuwe site orgels in provincie Utrecht

Vanaf januari 2007 is onder de paraplu van de site van de Utrechtse universiteitsbibliotheek een site in de lucht met de titel 'Orgels in de provincie Utrecht': www.library.uu.nl/orgelsinutrecht. (RH; De Orgelkrant, febr.'07)

César Franck Orgelconcours 2007

Het Internationaal César Franck Concours zal plaatsvinden op 25, 27 en 29 september 2007 in de Kathedrale Basiliek St. Bavo in Haarlem op het Willibrordusorgel (Adema). De werken van Franck zullen deze keer gecombineerd worden met die van Jehan Alain. Kandidaten moeten vóór 1 juni een opname zenden van Franck's 'Pièce Héroïque' naar het secretariaat Leidsevaart 146, 2014 HE Haarlem. De jury, bestaande uit Marie-Claire Alain, David Sanger en Ton van Eck, zullen maximaal tien kandidaten uitnodigen voor de eerste ronde. Voor meer info: www.cesarfranckcompetition.org. (RH; Orgelvriend, dec.06; De Orgelkrant, dec.06)

Orgelconcours rond Guilmant

De Stichting Concerten Koepelkerk te Leeuwarden organiseert op zaterdag 10 maart 2007 een orgelconcours rondom Alexandre Guilmant op het befaamde Vermeulen-orgel van de Koepelkerk. De deelnemers dienen als verplicht werk van Guilmant te spelen: 'Prière et Berceuse'. Daarnaast dient een vrij gekozen orgelwerk van Guilmant of tijdgenoten, passend bij het karakter van het Vermeulen-orgel, gespeeld te worden. De jury bestaat uit Gerrit Stulp (hoofdorganist van de Koepelkerk), Jan Jongepier en Theo Jellema. Voor meer info: Jan Bosselaar (0518-412055) of Harm Visser (058-2129005). (RH; De Orgelkrant, dec.06)

Voorjaarsexcursie in Betuwe

De traditionele voorjaarsexcursie van de Stichting tot Behoud van het Nederlands Orgel wordt zaterdag 5 mei a.s. in de Betuwe gehouden. Op het programma staat een bezoek aan de orgels in Buren, Tricht, Waardenburg en Zaltbommel. Een informatieve folder kan worden aangevraagd bij het Bureau van genoemde stichting, Postbus 105, 8080 AC Elburg.

Orgelpark opent website en kerk

Het Orgelpark, "het nieuwste internationale concertpodium in Amsterdam,

gericht op organisten, componisten en andere kunstenaars", lanceerde op 15 december zijn nieuwe website: www.orgelpark.nl. Het Orgelpark, gevestigd in de gerestaureerde Parkkerk bij het Vondelpark, wil het orgel "op een nieuwe manier presenteren en het zo te integreren in het muziekleven". Die nieuwe website biedt onder andere informatie over het gebouw, de instrumenten en de programmering van het concertseizoen dat met de opening van het Orgelpark door burgemeester Job Cohen op 20 januari 2007 van start is gegaan. Men denkt aan klassieke muziek (ná 1870), jazz en geïmproviseerde muziek, maar ook aan andere kunstvormen als film, poëzie, dans, operette/musical, theater en beeldende kunst!. Er is een capaciteit voor 450 bezoekers. Het pneumatische Sauer-orgel is gerestaureerd door Elbertse Orgelbouwers te Soest. Ook staat er een Molzer-orgel (salon-orgel) uit de jaren '10 van de vorige eeuw. Het derde orgel (op het balkon) is gebouwd in 1954 voor Willem van Leeuwen. Dit uit de Adventskerk (Loosduinen) afkomstige instrument was daar overtuigend en is door Pels & Van Leeuwen gedemonteerd, gerepareerd en gecompleteerd en in het Orgelpark geplaatst. In 2009 komt er een nieuw orgel van Verschueren Orgelbouw uit Heythuysen, in de stijl van Cavallé-Coll met 41 registers en een front in de stijl van de jaren '30. (RH; www.orgelnieuws.nl, 9-12-06 en 15-12-06; De Orgelkrant, jan.'07; De Orgelvriend; jan.'07)

Inmiddels verscheen ook hun halfjaarlijkse tijdschrift "Timbres, alle kleuren van het Orgelpark" (148 blz.), welke de donateurs gratis krijgen. Voor allen, die het orgel breder zien dan alleen als liturgisch instrument een aanrader! Voor meer info: Stg. Het Orgelpark, Gerard Brandtstraat 26, 1054 JK Amsterdam, 020-5158111, www.orgelpark.nl. (RH)

Orgelbouwersboek

Maarten Seijbel, bekend van de Stichting tot Behoud van het Nederlands Orgel en het Orgelmuseum te Elburg, legt momenteel de laatste hand aan de samenstelling van deel I van de serie "Bouwers van Koninklijke Instrumenten". We wachten in spanning af ...

Nieuwe hoofdredacteur Muziek & Liturgie

De GOV Vereniging van Kerkmusici heeft met ingang van 2007 een nieuwe hoofdredacteur voor haar blad 'Muziek & Liturgie': Peter Ouwerkerk (38) volgt Wim van den Dool op. De in Amsterdam woonachtige Ouwerkerk is cantor-organist van de Protestantse Gemeente in Nieuw-Vennep en is al een aantal jaren lid van de redactie. De nieuwe hoofdredacteur neemt ook de grafische vormgeving voor zijn rekening, waardoor het blad in 2007 een nieuwe lay-out kreeg. (RH; De Orgelkrant, jan.'07)

Bekendste compositie organist

Velen zullen ongetwijfeld J.S. Bach noemen als bekendste componist van orgelmuziek. Toch is er geen orgelwerk van hem de bekendste compositie van

een organist. Dat is namelijk het populaire kerstlied "Stille Nacht". We kennen allemaal het verhaal: het orgel is stuk en kapelaan Joseph Mohr van de St. Nicolaasparochie in Oberndorf bij Salzburg vraagt zijn organist Franz Xaver Gruber in 1818 een compositie te schrijven op een tekst van de kapelaan uit 1816: dit leverde het bekendste stuk op voor 2 mannenstemmen, koor en gitaar! De Koninklijke Bibliotheek in Den Haag heeft een dossier samengesteld over dit populairste, in meer dan tweehonderd talen vertaalde kerstlied samengesteld, dat op internet te lezen is. In het Maastrichts, Heerlens, maar ook Fries en Gronings! (RH; NHD 22-12-06)

Lucratieve orgelpartij

De voormalige 'organist' van de rockband Procol Harum, die claimde de orgelpartij van de megahit 'A whiter shade of pale' te hebben geschreven en dus recht te hebben op een deel van de opbrengst heeft van de rechter gelijk gekregen. Matthew Fisher krijgt 40 procent van de toekomstige opbrengsten van de hit uit 1967, waarvan tot nu toe wereldwijd zo'n tien miljoen exemplaren zijn verkocht. De rechter erkende dat de orgelpartij een belangrijke bijdrage levert aan de compositie in zijn geheel. "En die solo is overduidelijk het product van de vaardigheden van degene die hem heeft gemaakt". (RH; 21-12-06)

Hoornse Koepelconcerten

In 2007 start in de Koepelkerk te Hoorn een nieuwe serie concerten. Deze 'Koepelconcerten' zijn een initiatief van dirigent Jos Beijer en organist Mark Heerink, beiden verbonden aan de R.K. parochie Hoorn als kerkmusicus. De serie bestaat uit zeven vesperconcerten die gehouden worden op de koopzondagen in Hoorn.

Het eerste concert zal plaatsvinden op zondagmiddag 25 februari. Er zal koormuziek uitgevoerd worden uit de zogenaamde Nederlandse School van de componisten Guillaume Dufay, Josquin Desprez en Jacob Obrecht. Op het orgel zal werk uitgevoerd worden van de componist Flor Peeters. Uitvoerenden zijn het West-Fries Projectkoor o.l.v. Jos Beijer en de organist Mark Heerink. Verder staan gepland in deze serie Koepelconcerten: 25 maart (Gregoriaanse Mattheüspassie en orgelwerken van Arvo Pärt), 29 april (Requiem van Fauré), 28 mei (Franse Pinkstermuziek), 30 september (koor- en orgelwerken uit de Duitse romantiek), 28 oktober (koor- en orgelwerken van J.S. Bach), 25 november (koor- en orgelwerken van Hendrik Andriessen en Herman Strategier).

De locatie is de Koepelkerk te Hoorn aan het Grote Noord 15, de aanvangstijd is 15.30 uur en de toegang is gratis.

Voor het volledige jaaroverzicht en de programmering kunt u kijken op www.orgelconcerten-hoorn.nl

Orgelbouwnieuws

Utrecht, NIK-orgel naar Gentse St.-Niklaaskerk

De Gentse Sint-Niklaaskerk te Gent (B), waar momenteel plannen ontwikkeld worden voor de restauratie van het Cavallé-Coll-orgel, is in het bezit gekomen van het drieklaviers-orgel dat in 1974 door de firma Flentrop gebouwd werd voor de concertzaal van het Nederlands Instituut voor Kerkmuziek (NIK) te Utrecht. Het instrument, dat gebouwd werd onder advies van Maurice Pirenne, Bernard Bartelink en Hans van der Harst, verving een Pels-orgel (1940/1941). Sinds het NIK in 1993 verhuisde naar het gebouw van het Utrechts Conservatorium op de Mariaplaats, stond het orgel in Ottone, een tot feestzaal omgebouwde remonstrants kerkgebouw uit 1863. Het orgel is door Gebr. Van Vulpen (Utrecht) gemonteerd in Gent, alwaar het op 5 december 2006 is ingewijd. (RH; De Orgelkrant, dec.06)

Amsterdam, Cavallé-Coll-orgel deels verbrand

Een brand in de kapel van het R.K. Zorgcentrum Bernardus in de Nieuwe Passeerdersstraat in het centrum van Amsterdam heeft dinsdag 5 december het Cavallé-Coll-orgel uit 1879 deels in de as gelegd. De brand ontstond vermoedelijk in het orgel door oververhitting van een brandende lamp in het kastje dat de speeltafel afsluit.

Het orgel werd in 1879 voor huize Bernardus gebouwd en kreeg zeven registers, een manuaal en aangehangen pedaal. Het bleef nagenoeg origineel.

De Octavin 2, die in 1910 door P.J. Adema werd vervangen door een Aeoline 8, kon een aantal jaar geleden door Adema's Kerkorgelbouw worden herplaatst. Bij de brand van 5 december ging het orgel deels verloren. Met name het houten pijpwerk en het grotere metalen pijpwerk moet als verloren worden beschouwd. Verder liep het orgel waterschade op door de bluswerkzaamheden. In hoeverre het orgel te reconstrueren valt, is nog onbekend. (RH; www.orgelnieuws.nl 12-12-06; De orgelvriend, febr.'07; De orgelkrant, febr.'07)

Raalte, H. Kruisverheffingbasiliek

De R.K. basiliek van de H. Kruisverheffing in Raalte krijgt dit jaar een 'nieuw' orgel. Dat is het orgel van de eind 2005 gesloten Sint Michaëlkerk in Zwolle. Het oude orgel in de Raalter basiliek bleek bij het begin van de restauratie zó ernstig te zijn aangetast door houtworm, dat is besloten hier verder geen geld meer in te steken.

Samen met Gert Oldenbeuving van de KKOR heeft het Raalter parochiebestuur vervolgens gezocht naar een geschikt ander orgel. Vanwege de grote afmetingen van de basiliek moest er een groot orgel worden

teruggeplaatst. Uiteindelijk viel de keuze op het Adema-orgel van Zwolle, dat met de vereiste instemming van het Bisdom gekocht kon worden. De Kamper orgelbouwer Kaat en Tijhuis heeft het orgel in delen opgeslagen en bouwt het instrument in de loop van 2007 weer op in Raalte. (RH; www.rknieuwsnet.nl, 1-7-06)

Losser, Maria Geboortekerk

In de eerste week van september 2006 is de restauratie van het orgel in de Maria Geboortekerk afgerond. Veel vrijwilligerswerk heeft ertoe bijgedragen dat de parochie dit met de nodige financiële middelen heeft kunnen realiseren. (RH; www.rknieuwsnet.nl, 27-6-06)

Oud-Vossemeer, R.K. Kerk

Hoewel het nog aardig klinkt is het eeuwenoude orgel van Oud-Vossemeer nodig toe aan restauratie. Koor en orgel zijn in verval geraakt, maar af en toe is er een gastorganist, dus er is nog wel jaarlijks een stembeurt. De orgelbouwer Bergenaar C.J. Rogier bouwde het orgel in 1855. Deze man heeft maar weinig orgels op zijn naam staan. Het Rogier-orgel is een rijksmonument, dat door gastorganisten erg gewaardeerd wordt. In de jaren vijftig is het voorzien van een elektrische motor. Na het laatste kerkonderhoud zitten er verfspatten, spijker en schroeven in het orgel; vele baarden zijn verdwenen, pijpen zijn beschadigd, etc. Ook zit er veel stof in het instrument. Destijds kostte het instrument 1250 gulden, nu kost restauratie een ton aan euro's. Dat kan de parochie niet opbrengen, dus is men druk bezig met subsidies en fondswerving. We wensen hen veel succes. (RH; www.rknieuwsnet.nl, 11-5-06)

Delft, Maria van Jessekerk

De Maria van Jessekerk in Delft krijgt een rijkssubsidie van 392.000 euro voor de restauratie van haar monumentale Maarschalkerweerd-orgel. Voor deze bijdrage van het rijk (als één van de kanjermonumenten) hebben het parochiebestuur, het bisdom Rotterdam, wethouder Ronald Vuijk en de afdeling Monumentenzorg van de gemeente Delft ruim vijf jaar gelobbyd. Er moet nog veel gebeuren om het orgel uit 1894 in ere te herstellen. Orgelmakerij Elbertse uit Soest zal nog ongeveer twee jaar bezig zijn met de restauratie. Het orgel, dat nog zijn originele dispositie heeft, zal weer van mechanische tractuur worden voorzien. Naar verwachting gaat de hele restauratie ca. acht ton kosten. De kerk neemt zo'n dertig procent van de totale kosten voor haar rekening. Dit wordt gefinancierd met collectes, acties en aanvullende fondsen. (RH; De Orgelvriend, jan.'07; <http://home.wanadoo.nl/veenswijkorgel/orgel.html>).

Made, H. Blasiuskerk

Het Pels & Van Leeuwen-orgel van de H. Blasiuskerk te Made wordt te koop

aangeboden, omdat de kerk aan de eredienst zal worden onttrokken. Het orgel is in de jaren '70 verplaatst naar de begane grond. Het staat nu aan de rechterzijde met de speeltafel midden voor (organist kijkt de kerk in). Het orgel verkeert in goede staat en werd regelmatig gestemd. Het werd ook gebruikt als lesinstrument door de Streekmuziekschool Amadeus. De prijs is nader overeen te komen. Voor meer info: H. Blasiuskerk, Zuideindsestraat Made; Vijf Heiligenparochie, Kerkstraat 6, 4921 BB Made, 0162-682303, info@naardekerk.nl (pastor A. van Kuyck). Het orgel staat ook op www.pelsenvanleeuwen.nl. (RH; De Orgelvriend, jan.'07)

Hoogkarspel, R.K. Laurentiuskerk

In de H. Laurentiuskerk (architect K. Tholens, 1930) in Hoogkarspel bespeelde de directeur van de R.K. Kerkmuziekschool te Utrecht, pater Dr. Caec. Huigens O.F.M. op 27 juli 1931 het Blaisse & Strunk-orgel (Bach, Franck, Reger). Met zijn toestemming was overgegaan tot een aankoop van orgelbouwer Blaisse & Strunk N.V. uit Rotterdam. Deze orgelbouwer is meer bekend als bouwer van theaterorgels (o.a. Luxor, Vlaardingen; Asta, Den Haag; City en Rembrandt, Amsterdam) en minder als kerkorgelbouwer (o.a. Ger.Kerk West-IJsselmonde en Ger.Noorderkerk Hilversum).

Het kerkorgel van Hoogkarspel is bijzonder te noemen (wisselwind-systeem met omschakelrelais; kegelladen-systeem; buizen-pneumatiek). Sinds 1973 stond het echter ongebruikt op de (niet meer gebruikte) koorzolder. Dat is een geluk bij een ongeluk: daarmee is dit unieke instrument het enige, authentiek bewaard gebleven kerkorgel van deze orgelbouwer!

Al jaren werd er gepraat over herinrichting van de kerk. Als het aan de bouwcommissie had gelegen zou alleen het orgelfront blijven staan; de orgelkas zou opbergruimte worden. Het kerkbestuur had zo zijn bedenkingen en vroeg in een zeer laat stadium advies aan kerkmusicus/musicoloog en parochiaan drs R.T.M. Hoogenboom. Deze kreeg eind januari 2007 gelukkig max. drie weken de tijd om met een afgerond plan te komen. Hij schakelde de KKOR (Dr. Ton van Eck) in, die een rapport schreef. Ook kwamen Pels & Van Leeuwen en Orgelbouw Alkmaar (Hans Martin) op zo korte termijn op bezoek en schreven een offerte op basis van conservering - speelbaar maken - verplaatsing naar vóór in de kerk. Hierop heeft het kerkbestuur besloten om alsnog dit orgel te behouden en (als eerste stap) te laten conserveren! Door snelle actie is dit orgel niet bij oud-metaal en in de container beland!

De dispositie luidt:

Manuaal I (C-g3): Bourdon 16, Prestant 8, Bourdon 8, Octaaf 4, Mixtuur-Cornet 2-5 st., Trompet 8.

Manuaal II (C-g3, in zwelkast): Vioolprestant 8, Gamba 8, Vox Celestis 8, Holpijp 8, Fluite Dolce 4, Woudfluit 2. Tremulant.

Pedaal (C-d1): Subbas 16, Bourdon 16 (transmissie).

Koppelingen: P+I; P+II; I+II;I+II 16'; II+II 16'
Combinaties: PP; P; MF; F; Tutti; Af
Automatisch pedaal + Af
Transposities (A-Bes-B-C-Des-D-Es)

Hendriksen en Reitsma heeft nieuwe leiding

Orgelmakerij Hendriksen en Reitsma uit Nunspeet is overgenomen door Geurt de With, die al 29 jaar in dienst was van dit bedrijf. Dhr. Hendriksen heeft zich per 1 januari 2007 teruggetrokken; dhr. Reitsma had het bedrijf wegens familieomstandigheden al in 1999 verlaten. (RH; De Orgelvriend, febr.'07)

Pijpenmakerij Stinkens verhuisd

Per 1 november 2006 is orgelpijpenmakerij Jacques Stinkens, na 67 jaar, verhuisd binnen Zeist. Het bedrijf, met 28 medewerkers, heeft zich gevestigd op het bedrijvenpark 'Seyst' aan de Woudenbergseweg. Met de verhuizing is ook een eind gekomen aan een in 1963 begonnen traditie: de uitgifte van de jaarlijkse bedrijfskalender. (RH; De Orgelvriend, febr.'07)

Recensies

Kogels in de kerk en andere beschouwingen over (kerk)muziek

Onlangs verscheen van de hand van neerlandicus/organist Dirk Zwart (inderdaad telg uit een bekende organistenfamilie) een uiterst leesbaar en leerrijk boekwerk. Als 25-jarig jubilerend organist wilde hij toch éénmaal zijn licht laten schijnen over zijn tweede liefde; de (kerk)muziek. Ronduit amuserend is het stukje over 'muzikale missers' (zie ook in dit blad onder 'Humor!'). Een muziek-/literairhistorisch verhaal over de componist van 'Dikkertje Dap' (maar ook een protestantse Credo!) Paul Chr. Van Westering, maar ook een drietal interviews: twee door hem zeer bewonderde componisten van kerkmuziek (Antoine Oomen en Tom Löwenthal) worden vakkundig en 'kritisch' ondervraagd, alsmede een interview met zichzelf.

Steeds is de ondertoon duidelijk: "Er is maar één basisvoorwaarde voor kerkmuziek-beoefening: kwaliteit, vakkundigheid. En die kan in uiteenlopende stijlen gestalte krijgen" (p.39). De hoofdstukken 'Waar moet het (niet) naartoe met de kerkmuziek' (wat moeten we aan met opwekkingsliederen; een combo, uiteenlopende muzikale culturen met voor elk wat wils) en 'Moeten kerkorganisten betaald worden?' (twee vaak gehoorde argumenten worden onderuit gehaald!) lijken mij verplichte kost, die iedere kerkmusicus zou moeten lezen, om vervolgens het boek door te spelen aan zijn parochiebestuur! Alleen al daarom zou ik dit boek zeker aanschaffen!

"Een organist echter die vakmanschap aan dienstbaarheid weet te paren, blijft een onmisbare figuur in de kerk". (p.47) Prachtig taalgebruik gecombineerd met goede inzichten; een aanrader! (RH)

Dirk Zwart, "Kogels in de kerk en andere beschouwingen over (kerk)muziek",
Uitg. Kok, Kampen, 157 blz., € 13,50, ISBN 90 435 1321 0.

Muziekwijzer

Bij Unisono verscheen onlangs de Muziekwijzer. In dit boek vindt u alles wat u moet weten over het besturen van een vereniging. In de verschillende hoofdstukken staat een schat aan informatie over zaken als belastingen, contracten, Buma-rechten, subsidies, beleid en promotie. Ook voor dirigenten worden belangrijke onderwerpen behandeld, zoals de eigen onderneming en BTW. Kortom, veel relevante onderwerpen gebundeld in één handzaam boek. De Muziekwijzer is een uitgave van Unisono in samenwerking met VLOAM, VNK en LMO's, de koepelorganisaties en muziekbonden.

U kunt de Muziekwijzer bestellen via receptie@amateurmuziek.nl of telefonisch via 030-2335600. (RH; Doorgeven '06-5)

Driestemmige bewerkingen

Voor mij ligt een stapeltje bewerkingen van stukken, die oorspronkelijk voor vierstemmig gemengd koor zijn. Omdat steeds meer parochiekoren een gebrek aan mannenstemmen krijgen zijn door Annie Bank BV een aantal 'toppertjes' uitgegeven voor SAen één mannenstem. Het is de grote verdienste van Frits Haaze en Olof Vugs, dat de intentie van de componist volledig overeind blijft. Het is immers een hele klus om de accoorden in stand te houden en de compositie geen geweld aan te doen. Toch moet één stem 'weggemasseerd'. Gelukkig dat ervaren koordirigenten/-componisten zich hiermee hebben bezig gehouden. Voor alle koren, waar de mannenstem geminimaliseerd is, een welkome mogelijkheid het "ijzeren" repertoire in stand te houden! (RH)

In bewerking van Frits Haaze: Lead me, Lord (S.S. Wesley); Ave Verum (Mozart); Resonet in laudibus (Handl); Ave Verum (Saint-Saëns); Locus Iste (Bruckner) en Ave Maria (Arcadelt); resp. 11 900 244 t/m 249.

In bewerking van Olof Vugs: Tollite hostias (Saint-Saëns) en Ave Maria (Caccini); resp. 11 900 209 en 210.

Fauré's Cantique nu vertaald

Wie kent niet Fauré's 'Cantique de Jean Racine'? Ik heb zo'n 25 jaar geleden nog eens ingevallen voor een collega-dirigent, die het stuk op de lessenaar had gezet van "De Stem des Volks" repeterend in de VARA-studio te Hilversum! Zij zongen dit in het Frans; dat zal wel meegeholpen hebben in de acceptatie. Bij Annie Bank BV verscheen het stuk voorzien van een goede Nederlandse tekst door Henk Jongerius. Het 'Verbe égal au Très Haut' wordt dan 'Alvermogende God'. Dat blijft even wennen, als je de originele tekst kent. Op een gegeven moment zingen de heren 'laat wijken kwade droom in angst verkeren', als gevolg van het wegvallen van lettergrepen, gezongen door de dames. Toch loopt het geheel goed. Voor (parochie)koren waar "het buitenlands" op

problemen stuit is dit een goed alternatief!

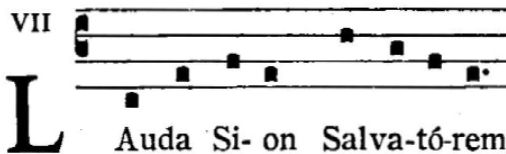
Gabriel Fauré, Cantique de Jean Racine (in Frans en Nederlands), Annie Bank, 11.900.252

Nieuw orgelwerk van Kees Bak

Bij Moebiprint te Heerhugowaard verscheen van de hand van Kees Bak: "Triptiek voor orgel" over de Gregoriaanse sequentia "Lauda Sion salvatorum".

Het werk is opgedragen aan Aart de Kort. De 3 delen van dit werk zijn: Toccata, Siciliano en Fuga.

De toccata begint met een wervelend Allegretto gespeeld thema in de lage regionen van

het orgel. Dit thema wordt afgewisseld met twee gedeeltes in een lager tempo.

In deze deeltjes is een gedeelte van het Lauda Sion thema te horen.

Vanaf blz. 3 wordt de Lauda Sion thematiek nader uitgewerkt

De ritmiek is interessant, in een hoog tempo komt er veel aan de orde: 16en passages, triolen, dubbeltriolen. Het 1e deel straalt pure speelvreugde uit. Deel 2, Siciliano, heeft een ABA vorm en verloopt in een rustig Adagio tranquillo. Het deel is sterk harmonisch gekleurd, het kenmerkende Siciliano-ritme is de hoeksteen waarop dit deel drijft. Deel 3, de fuga, is niet een op klassieke wijze doorgewerkte fuga, eigenlijk zijn het 2 uitgewerkte exposities, elk met een verschillend thema, afgewisseld door meer vrije divertimenti, waarin veel themakoppen van verschillende themata uit de sequentie worden gebruikt. Articulatietekens en bogen komen onregelmatig voor. In deel 1 en 2 ontbreken ze vrijwel geheel, alleen in de 2e expositie van de fuga wordt ineens alles zeer stringent voorgeschreven, dat is iets wat ik niet helemaal kan volgen. De componist laat in het grootste gedeelte de speler vrij, en zo hoort het ook, maar kennelijk is hij zeer gehecht aan deze 2e expositie, het dwingende van deze articulatie benauwt mij enigszins. Dat doet overigens niets af aan de kwaliteit van het werk. Het is een goed speelbaar, zij het niet eenvoudig werk, er is een gedegen orgeltechniek voor nodig. Wie de moeite van het instuderen neemt, verrijkt zijn repertoire met een origineel stuk, eigentijds in klank, maar qua vorm traditioneel en daar is niks mis mee. De grafische verzorging is uit de kunst. Van harte aanbevolen! Het stuk kost € 25,-. (Frits Haaze)

Vijfde Symfonie voor orgel van Arie J. Keijzer

Componist Arie J. Keijzer (1932) voltooide onlangs zijn Vijfde Symfonie voor orgel. Het werk is opgedragen aan Jolanda Zwoferink. De compositie omvat vijf delen: Maestoso-Trio-Scherzo-Hymne-Finale. De symfonie is geschreven in een zeer persoonlijk klankidoom; daarnaast zijn invloeden van grote Franse meesters uit de laat-romantische en vroeg-twintigste-eeuwse periode hoorbaar. Het werk leent zich bij uitstek voor uitvoering op (Frans)symfonische

orgels, maar laat zich ook uitstekend vertolken op daartoe geëigende, Nederlandse instrumenten. Op 12 mei 2007 verzorgt Jolanda Zwoferink de wereldpremière van het werk: zij concerteert dan op het hoofdorgel van de Grote of St. Laurenskerk te Rotterdam. In de loop van het concertseizoen is de Symfonie te beluisteren in o.a. de Sint Catherijnekerk te Den Briel, de Grote- of St. Joriskerk te Amersfoort en de Maartenskerk te Zaltbommel.

De complete serie orgelsymfonieën van Arie J. Keijzer worden door Jolanda Zwoferink op het label Prestare uitgebracht. Komend voorjaar verschijnt de eerste cd (in een reeks van drie), opgenomen in de Grote- of St. Laurenskerk te Rotterdam. Daarop staan Keijzers eerste Symfonie, zijn Intrada en partita Herr Jesu, Gnadensonne, wahrhaftes Lebenslicht.

CD Albert de Klerk van Gemma Coebergh

De Haarlemse organiste Gemma Coebergh heeft een mooi document afgeleverd door een aantal kortere werken van Albert de Klerk, uitgevoerd op het Adema orgel van de Josephkerk in Haarlem, op CD vast te leggen.

Deze CD is om meerdere redenen bijzonder interessant. Waar het Adema-orgel stamt uit 1906, werd het in 1947 hersteld en gewijzigd en elektrificeerde Adema-Schreurs in 1967 de pneumatische tractuur. Het zal niet verbazen dat het orgel aan een grondige restauratie toe is.

Gemma Coebergh volgde Albert de Klerk op als organist van de Josephkerk en is daarmee de vaste bespeler van dit orgel. En dat is goed te horen. Een variëteit van werken, waarin de liturgische vertrekpunten van De Klerk de feitelijke leidraad vormen. Steeds weer een strakke melodievoering, gedragen door een kleurrijke afwisseling in de registraties. Ook al is op die manier de wat ontregelde intonatie van en tussen de registers hoorbaar, het wordt nergens storend en de muzikale aanpak van Gemma Coebergh is prima. Zij kiest voor strakke(-re) lijnen, waar wellicht een collega toonverbreding prefereert, en laat op die manier 'de muziek het werk doen'. Juist door die afwisseling in de soorten muziek en de diversiteit in klankkleuren komt het prima uit de luidsprekers. De liturgische instelling van De Klerk en zijn oriëntatie op gezongen melodieën, die van originele harmonisaties en separaat lopende melodielijnen worden voorzien, is en blijft boeiend. De ruim 63 minuten zijn daardoor snel voorbij. Een mooi document. Technisch had de producent voor wat ruimere tussenpozen kunnen kiezen, zodat de afwisseling van de verschillende onderdelen wat meer op hun plaats vallen. Anders gezegd: door die korte tussenpozen lijkt er nu enige gejaagdheid op te treden. En dat is onnodig. (Bert Becht)

Nieuwe cd's van Zwoferink Productions

1. Albert de Klerk, gespeeld door Gemma Coebergh.

Deze cd is opgenomen op het Adema-orgel in de St. Josephkerk te Haarlem, de vroegere "thuisbasis" van de Klerk, sedert 1998 is Gemma Coebergh de

vaste bespeler van dit fraaie instrument. De Klerk heeft een zeer interessant orgeloeuvre nagelaten. Naast een aantal grotere werken verschenen er van zijn hand een flink aantal interessante kleinere werken die een grote bruikbaarheid hebben in de diverse liturgische vieringen. Van deze laatste categorie staan er veel op deze cd. Het langste werk (het Postludium uit 1943) duurt 5.03 minuten.

Een kleine greep uit de opgenomen werken: De Octo Fantasiae super themata Gregoriana, een drietal Inventionen, twee stukjes uit de 12 images, waaronder, uiteraard, het stukje dat aan Gemma Coebergh is opgedragen, delen uit de 10 orgelwerken en niet te vergeten de zeer fraaie variaties over: "O Jesu soet verleent mi doch confoort".

De speeltrant van Gemma Coebergh is zeer helder, alle details komen fraai naar voren. Ondanks deze detaillering gaat de grote lijn nergens verloren. De registraties zijn mooi, Gemma Coebergh kent dit orgel natuurlijk al vele jaren en weet dan ook het maximum aan kleuren ervan te benutten. De opnames zijn, zoals altijd bij Zwoferink Productions, van grote klasse. Aad van der Waal is een 1e klas opnametechnicus, je waant je echt in de St. Josephkerk. Het boeklet geeft veel informatie. Er staat veel tekst en weinig foto's in en dat is prima. Bij het curriculum van Albert de Klerk is dezelfde foto afgedrukt die de Zwoferink cd siert waarop Albert de Klerk zelf aan het werk te horen is.

Ik hoop dat U nieuwsgierig genoeg geworden bent, kopen die cd dus, u mag hem, zeker als RK kerkmusicus, niet missen. Het gaat tenslotte om een groot deel van het werk van één van de belangrijkste componisten uit onze Nederlandse kerkmuziekgeschiedenis van de 20e eeuw!

Albert de Klerk, Gemma Coebergh, Adema-orgel St. Josephkerk HAARLEM. zwf3331542, prijs € 22,50, te verkrijgen bij: www.zwoferinkcd-productions.nl of bij de vakhandel.

2. Henco de Berg

Na het verschijnen van de tweede cd met improvisaties van Henco de Berg, sprak ik in dit blad de wens uit dat de volgende cd van zijn hand er een zou zijn met geschreven orgellitteratuur. Welnu, aan die wens is voldaan. Henco de Berg nam een cd op met werken van Max Reger en Olivier Messiaen, op het Stahlhut-Jann-orgel van de St. Martin te Dudelange (Luxemburg). Op deze schijf staan achtereenvolgens de Zweite Sonate in d moll op. 60 van Reger en Apparition de l' Eglise éternelle en l' Ascension van Messiaen, voorwaar technisch geen geringe opgave! Door de fantastische orgeltechniek van Henco de Berg klinkt een en ander echter zeer soepel en vanzelfsprekend. De enorme drive in Reger neemt je mee in deze zeer gecompliceerde muziek. Het Stahlhut-orgel lijkt hiervoor gemaakt, er is een groot scala aan schitterende kleuren te horen.

Als je de uitgebreide gegevens over het orgel in het boeklet leest, waarin het orgel wordt gepresenteerd als het orgel bij uitstek voor zowel Frans- als

Engels- en Duits symfonische orgelmuziek, vraag je jezelf af of dat wel klopt. Meestal is zo'n instrument niet meer dan een kleurloos midden. Welnu kleurloos is dit orgel in genen dele. Een rijk kleurenpalet straalt je tegemoet. Maar toch ook hier vind ik dat één kant overheerst, n.l. de Duitse. Hoe mooi Messiaen ook klinkt, op een Cavallé-Coll klinkt het allemaal ronder en warmer. Dit is overigens slechts een kanttekening. Ik kan mij overigens niet aan de indruk onttrek onttrekken dat het totaalvolume van het orgel een maatje te groot is voor de kerk, thuis kan ik de master-volumefader van mijn mengtafel makkelijk dichttrekken, de luisteraar in de kerk lukt dat niet.

De opname is uitstekend. De informatie in het booklet uitgebreid en de fotografie is eerste klas. Kortom, een interessante cd op een interessant orgel, gespeeld door een zeer muzikale en inventieve organist! (Frits Haaze)

Zwf3331550 Henco de Berg, Grandes Orques Stahlhut-Jann, St. Martin, Dudelange Luxembourg, werken van Reger en Messiaen, prijs: € 22,50 verkrijgbaar bij: www.zwoferinkcd-productions, of bij de vakhandel

Al tweede druk nieuwe "Zingt Jubilate"

'Zingt Jubilate', het officiële liedboek van de katholieke kerkgemeenschap in Vlaanderen, is na dertig jaar grondig herzien en aangevuld. Voor de net verschenen zangbundel noteerde Uitgeverij Averbode meer dan zestigduizend voorintekeningen! De oplage van de eerste druk (75.000; 44/000 tekstboeken en 31.000 liedboeken) was half oktober 2006 zo goed als verkocht. Er werd onmiddellijk besloten tot een 2e druk van 5.000 liedboeken en 10.000 tekstboeken.

'Zingt Jubilate' is principieel op volkszang gericht en tracht gezangen samen te brengen die kwalitatief goed zijn, aansluiten bij de liturgie en vooral goed zingbaar zijn door de kerkgemeenschap. De evolutie in taal en de muziek in de liturgie maakte dat het wenselijk was om sommige liederen uit de eerste uitgave (1976) niet meer op te nemen maar te zoeken naar liedmateriaal bij nieuwe inhouden, bijvoorbeeld niet-eucharistische vieringen.

Uitgever Altiora Averbode besliste samen met de Interdiocesane Commissie voor Liturgische Zielzorg zowel een liedboek als een tekstboek uit te geven. Het liedboek met alle teksten met partituren, met de eucharistische gebeden met inlassing van acclamaties voor het volk en met uitgebreide registers beslaat ongeveer duizend bladzijden en kost € 18,95. Het tekstboek bevat alle teksten, telt ongeveer vijfhonderd bladzijden en kost € 9,95.

Daarnaast is er nog het Zingt Jubilate-orgelboek (deel 1 met de orgelbegeleiding van de gezangen 1 t/m 88 verschijnt voorjaar 2007; deel 2 met de orgelbegeleiding van de gezangen met de nrs 101-999 is inmiddels verschenen, telt meer dan 650 bladzijden en kost € 54,50) en de cd-box 'Door de wereld gaat een lied' met twee cd's die een selectie uit de nieuwe liederen en kyriales bevatten kost € 35,-.

Er zijn een 75-tal bladzijden met gregoriaans (moderne notatie). Het liedboek

werd op 1 oktober 2006 ten doop gehouden door mgr. Paul van den Berghe in de Abdijkerk van Averbode.
(RH; www.rknieuwsnet.nl, 13-10-06; De Orgelkrant, jan.'07)

Nieuw: Kerkorgelmethode van Chr. Ingelse

Begin november 2006 verscheen van de hand van Christiaan Ingelse, organist van de St.Jan te Gouda, bij Muziekuitgeverij J.C. Willemsen te Huizen het eerste deel van een zesdelige lesmethode voor kerkorgel. Bestaande methodes zijn verouderd, nogal saai en niet op het 'huidige kind' ingesteld. Vaak wordt dan ook begonnen met pianomethoden. In deze nieuwe methode, 'Organo Pleno' getiteld, staat het kerkorgel centraal: vanaf het begin worden alle theoretische en praktische facetten van het orgelspel behandeld. Hij laat niet alleen de kerkmuziek en het koraal ruimschoots aan bod komen, óók wordt de leerling vanaf het begin vertrouwd gemaakt met het registreren! Het eerste deel is vriendelijk en kindgericht getuige titels als "huppelen", "grote golven", "lentedansje" en "tinnen soldaatjes". Het pentatonische liedje "Laat de kinderen tot mij komen" komt al in het eerste hoofdstuk aan bod! (inderdaad ... op de zwarte toetsen). Bij veel stukjes een interessante docentenpartij completeert het gevarieerde aanbod. Een paar jaar geleden heb ik een aantal muziekhandels gebeld met de vraag of zoiets bestond met steeds een negatief resultaat. Deze methode voorziet absoluut in een behoefte. Kijken of het nu méér jonge organisten/organistjes oplevert?!

Aan het eind van de zesdelige methode moet de leerling in staat worden geacht om een vierstemmig koraal met manueel en pedaal correct te kunnen spelen. Wat het literatuurspel betreft moeten de 'acht kleintjes' van J.S. Bach geen probleem meer zijn. In het voorjaar 2007 wordt deel twee verwacht. (RH) Chr. Ingelse, "Organo Pleno", deel 1, € 18,95 (Muziekuitgeverij J.C. Willemsen, Ambachtsweg 42, 1271 AM Huizen, tel. 035-6958599, info@emcmusic.nl; www.muziekuitgeverijwillemsen.nl)

Soms gebeurt het me weer eens.....

Ik kreeg weer eens een "compositie" ter beoordeling. Of het iets was om dit werkje onder de koren van ons bisdom te verspreiden. Meestal ben ik erg huiverig voor de kwaliteit van dat soort huisvlijt. Het koor dat het werk heeft gekregen zingt het graag, want het ligt zo lekker in het gehoor en het zingt zo makkelijk. Tevens is men boos als ik dan een negatief oordeel geef, want: "het is zulke mooie muziek en per slot van rekening zijn wij toch maar eenvoudige mensen". Dat ik vaak terecht huiver, bleek ook nu weer. Eén van de priesters uit ons bisdom, nee, ik noem geen namen, had zich aan de schrijftafel gezet om zijn muzikale inspiratie aan het papier toe te vertrouwen. Het resultaat was een saai stukje harmonieleer, zonder orgelpartij. Het geheel stelde een 4-stemmige mis voor op Latijnse tekst. Nu ja, 4-stemmig, het Gloria was kennelijk een te grote opgave, dit deel voorzag in een 4-stemmige zetting van de tekst "Gloria in excelsis Deo", en verder werd de rest van de tekst 1-stemmig afgewerkt, waarna elk tekstdeel werd afgesloten met de 4-stemmige Gloriazetting. Het geheel ademde een weinig inspirerend saai sfeertje.

Ik vraag mij wel eens af waar de zelfkritiek van mensen die muziek menen te moeten schrijven zit. Als een pastoor zijn koor iets nieuws cadeau wil doen, dan zijn er in de fondsen van de uitgeverijen toch meer dan genoeg eenvoudige maar kwalitatief hoogstaande composities te vinden. "Schoenmaker blijf bij je leest", dat gezegde kennen we allemaal. Laten we het componeren dus overlaten aan de componisten en de pastoraal aan diegenen die daarvoor opgeleid zijn.

Ik heb van Joop Schouten 3 dingen geleerd die een componist moet hebben:

- a. Een oeverloos geduld*
- b. Een enorme dosis zelfkritiek*
- c. Een zeer grote prullenbak*

Vooraf dat laatste attriboot schijnt bij velen te ontbreken. Oordeel ik weer te hard? Ik dacht het niet. Van wat voor de kerk geschreven wordt, kan de kwaliteit niet hoog genoeg zijn. Kritiek is dus op zijn plaats, ook al komt de muzikale huisvlijt uit de pen van een pastoor of een bisschop.

Humor in de kerk

(en daarbuiten)

Onlangs verscheen van de hand van Dirk Zwart "Kogels in de Kerk" (zie bij recensies). Een van de hoofdstukken is getiteld "Muzikale missers". Uiteraard gaat het dan bij een neerlandicus/organist over gedichten, merkwaardige 'muzikale' details in de literatuur en niet synchroon lopend pianospel (of dirigeren) bij films! Met toestemming van de auteur ook iets over vertalingen (p.130):

"Ook voor het maken van vertalingen is soms een meer dan gemiddelde kennis van de muziek nodig. In de autobiografie van popmuzikant Sting, 'broken music', is op een gegeven moment sprake van de toonsoort 'B mol'. Daar zou b-klein of b-mineur mee bedoeld kunnen zijn (in het Duits 'h-moll' geheten), ware het niet, dat uit het verband blijkt dat Bes-groot is bedoeld. De Engelse benaming is ook wel een beetje verwarrend: een 'flat' is een mol en een 'sharp' is een kruis, maar de noot 'bes' is in het Engels 'b flat'. Wil men dan nog majeur/groot of mineur/klein specificeren, dan wordt dat dus 'B flat major' of 'B flat minor'.

Overigens is de biografie van Sting, op dit ene puntje na, heel goed vertaald, ook wat de muziektermen betreft. Wiebe Buddingh' echter, die zulke goede vertalingen maakte van de Harry Potter-boeken, met veel prachtige taalvondsten, gaf zijn vertaling van de memoires van Isaac Stern ('Mijn eerste 79 jaar', uitgeverij BZZTôH, 1999) een onbedoeld, maar voor muziekkenners humoristisch tintje. Ook hij heeft het over 'f-kruis' en 'e-mol' waar fis en es bedoeld zijn. Maar hij heeft het ook over 'het Dubbele vioolconcert van Bach' (i.p.v. het Dubbelconcert), over een 'roadmanager' in plaats van een impresario en over een 'perfect gehoor' in plaats van een 'absoluut gehoor'. En misschien zat hij nog helemaal in de Harry Potter-sfeer toen hij 'voortekeningen' vertaalde in plaats van 'voortekens'?" (Dirk Zwart in: "Kogels in de Kerk")